

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра

**на тему «Фінансова стійкість банківської системи та шляхи її
забезпечення в сучасних умовах»**

Виконав: студентка 4-го курсу, групи 401-ЕФ

Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Приймак А.Ю.

Керівник: к.е.н., доцент Худолій Ю.С.

Рецензент:

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань

Приймак А.Ю.

Підтверджую достовірність даних,
використаних у роботі

Приймак А.Ю.

Полтава, 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	6
1.1. Економічний зміст, роль та значення фінансової стійкості банківської системи.....	6
1.2. Класифікація факторів, які впливають на фінансову стійкість банківської системи.....	10
1.3. Роль центрального банку та регуляторних органів у забезпеченні стійкості банківської системи.....	17
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	25
2.1. Оцінювання фінансового стану та результатів діяльності банківської системи.....	25
2.2. Аналіз фінансової стійкості банківської системи України.....	36
2.3. Оцінювання системного ризику банківської системи України.....	46
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	60
3.1. Особливості забезпечення фінансової стійкості банківської системи України в умовах воєнного стану.....	60
3.2. Напрями підвищення фінансової стійкості банківської системи з урахуванням міжнародного досвіду.....	69

				ВР 401-ЕФ 20115			
	П.І.Б.	Підпис	Дата	<i>Фінансова стійкість банківської системи та шляхи її забезпечення в сучасних умовах</i>	Літ.	Арк.	Аркушів
<i>Розроб.</i>	<i>Приймак А.Ю.</i>					3	91
<i>Перевір.</i>	<i>Худолій Ю.С.</i>				<i>Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка"</i>		
<i>Н. Контр.</i>	<i>Худолій Ю.С.</i>				<i>Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування</i>		
<i>Затверд.</i>	<i>Кулик В.А.</i>						

ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	91

				ВР 401-ЕФ 20115			
	П.І.Б.	Підпис	Дата	<i>Фінансова стійкість банківської системи та шляхи її забезпечення в сучасних умовах</i>	Літ.	Арк.	Аркушів
<i>Розроб.</i>	<i>Приймак А.Ю.</i>					4	91
<i>Перевір.</i>	<i>Худолій Ю.С.</i>				<i>Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка" Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування</i>		
<i>Н. Контр.</i>	<i>Худолій Ю.С.</i>						
<i>Затверд.</i>	<i>Кулик В.А.</i>						

ВСТУП

Фінансова стійкість банківської системи є ключовим елементом економічної стабільності та безпеки країни. Актуальність дослідження цієї теми обумовлена нестабільною економічною ситуацією в Україні. Зростання вимог до фінансової стійкості банків обумовлене як внутрішніми економічними викликами, так і зовнішніми факторами, що впливають на банківський сектор України. В умовах воєнного стану забезпечення надійності та стабільності банківської системи є першочерговим завданням для підтримки функціонування економіки.

Метою випускної роботи є дослідження фінансової стійкості банківського сектору України та розробка напрямів і методів її забезпечення в сучасних умовах.

Відповідно до поставленої мети завданнями випускної роботи є:

- характеристика економічного змісту та значення фінансової стійкості банківської системи;
- систематизація основних факторів, що впливають на фінансову стійкість банків;
- дослідження ролі центрального банку та інших регуляторних органів у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи;
- розрахунок та аналіз ключових показників, які відображають фінансовий стан та результати діяльності банківського сектору України;
- оцінка фінансової стійкості банків України відповідно до загальноприйнятих індикаторів та нормативів;
- визначення та оцінка системних ризиків банківської системи України;
- визначення напрямів підвищення фінансової стійкості банків з імплементацією зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах воєнного стану та економічної нестабільності.

Предметом дослідження є методичні та практичні засади визначення та оцінювання фінансової стійкості банківської системи.

Методологія та методика дослідження включають використання загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, таких як аналіз і синтез, порівняння, системний підхід, статистичний аналіз.

Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні дані та публікації Національного банку України, звіти окремих банків, публікації вітчизняних та зарубіжних науковців, нормативно-правові акти, що регулюють діяльність банківського сектору, а також аналітичні матеріали і дослідження у сфері банківської справи.

Практична значимість дослідження полягає у розробці рекомендацій щодо підвищення фінансової стійкості банківської системи України, які можуть бути використані як державними регуляторами, так і самими банками для покращення їх діяльності та управління ризиками.

Структура роботи складається з трьох розділів. У першому розділі розглядаються теоретичні засади фінансової стійкості банківської системи, включаючи економічний зміст, класифікацію факторів та роль регуляторних органів. Другий розділ присвячений дослідженню фінансової стійкості банківської системи України, де проводиться оцінка фінансового стану, аналіз фінансової стійкості та визначення рівня системного ризику. Третій розділ пропонує напрями забезпечення фінансової стійкості банківської системи в сучасних умовах, враховуючи особливості воєнного стану та міжнародний досвід. Робота завершується висновками, де підсумовуються основні результати дослідження, та списком використаних джерел, який відображає наукову і практичну базу роботи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1. Економічний зміст, роль та значення фінансової стійкості банківської системи

Фінансова система, підприємства та банківська система взаємопов'язані і взаємозалежні, їхні відносини мають величезне значення для стабільності економіки.

Перед визначенням змісту поняття фінансової стійкості банківської системи доцільно з'ясувати, яке місце в економіці займає сама банківська система (рис. 1.1).

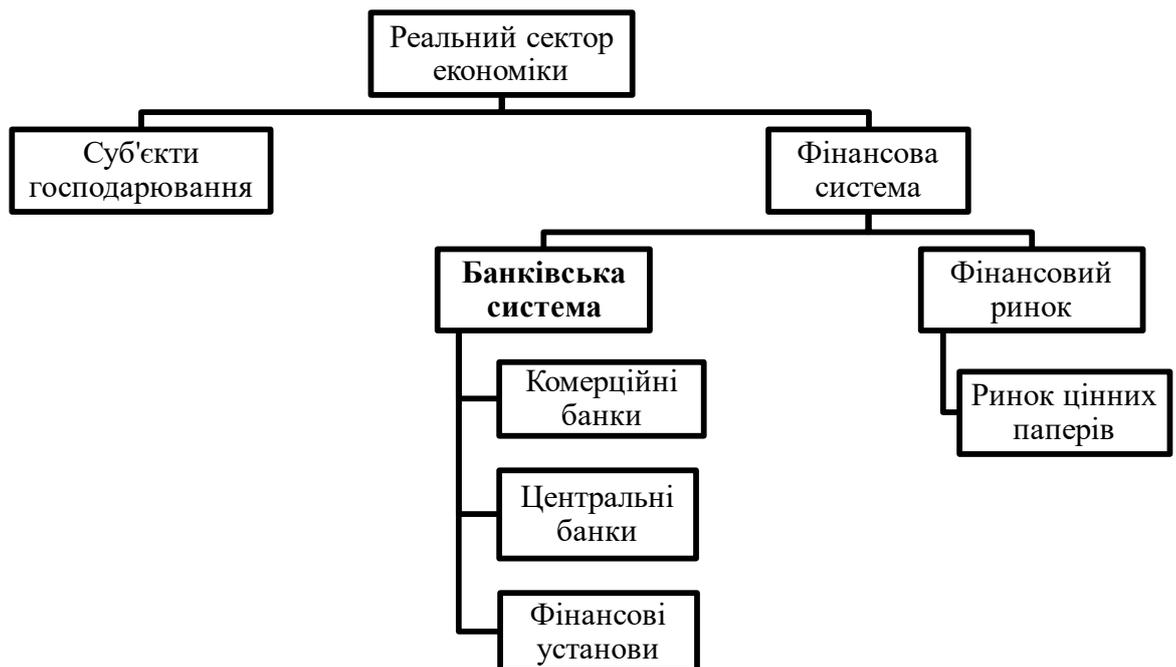

Рис. 1.1. Місце банківської системи в структурі економіки

Фінансова система надає підприємствам доступ до різних видів фінансових послуг: кредити, інвестиції, страхування тощо. Підприємства, у свою чергу, вносять вклад у фінансову систему через залучення капіталу та використання фінансових інструментів для управління ризиками та

фінансовими потребами. Банки виступають як ключові посередники фінансової системи, забезпечуючи кредитування та інші фінансові послуги для підприємств.

Таким чином, банківська система виступає основою фінансової структури економіки, забезпечуючи її ефективне функціонування, стабільність і розвиток.

Важливим та першочерговим етапом дослідження є аналіз підходів до трактування категорії «фінансова стійкість» у контексті різних суб'єктів економіки, який наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи до трактування змісту категорії «фінансова стійкість»

№ з/п	Джерело	Трактування змісту поняття "фінансова стійкість"
1	2	3
1. Фінансової системи		
1.1	Федеральна резервна система [1]	Стан, коли банки, інші кредитори та фінансові ринки здатні надавати домогосподарствам, громадам і підприємствам фінансування, необхідне для інвестування, розвитку та участі в добре функціонуючій економіці.
1.2	Банк Кореї [2]	Стан, за якого фінансова система може безперервно сприяти реальній економічній діяльності та здатна усувати фінансові дисбаланси, що виникають внаслідок шоків.
1.3	Європейський Центральний банк [3]	Стан, за якого фінансова система, яка включає фінансових посередників, ринки та ринкову інфраструктуру, здатна протистояти потрясінням та усувати фінансові дисбаланси.
2. Підприємства		
2.1	Приймак С.В., Волкова О.А. [4]	Надійно гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, довіра кредиторів та інвесторів, а також рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування.
2.2	Кравченко М.О., Леонтовська М.А. [5]	Стан підприємства, при якому забезпечується висока ефективність функціонування на ринку, яка виключає ризики банкрутства.
2.3	Стригуль Л.С. [6]	Залежність підприємства від ефективного управління фінансовими ресурсами, що характеризуються оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних та позикових коштів, активів та джерел їх формування.
3. Банківської установи		
3.1	Довгаль Ю.С., Чамара Р.О. [7]	Стан банківської установи, при якому вона є платоспроможною, ліквідною, має достатню величину регулятивного капіталу для покриття всіх можливих ризиків, пов'язаних із банківською діяльністю, і при цьому залишається достатньо рентабельною.

1	2	3
3.2	Марич М.Г. [8]	Стан рівноваги банку, який зберігається, незважаючи на вплив зовнішніх і внутрішніх факторів, які мають дестабілізуючий вплив на його функціонування.
3.3	Смиковська А.С., Грушко В.І. [9]	Динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно виконувати свої функції з урахуванням наявного балансу економічних інтересів, витримуючи вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Визначення фінансової стійкості центральних банків Кореї, Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки здебільшого охоплюють фінансову систему в цілому. Оскільки основними складовими фінансової системи є фінансові установи, фінансові ринки та фінансова інфраструктура, а фінансові посередники, зокрема комерційні банки, є необхідною умовою існування фінансового ринку, це обумовлює ключове місце фінансової стабільності банківської системи в комплексі ефективного функціонування економіки держави. Так, у звіті Федеральної резервної системи про фінансову стабільність за травень 2023 року зазначається, що фінансова система вважається стабільною саме тоді, коли банки, інші кредитори та фінансові ринки здатні надавати домогосподарствам, громадам і підприємствам фінансування, необхідне для інвестування, розвитку та участі в добре функціонуючій економіці – і можуть це робити навіть тоді, коли постраждали від несприятливих подій («шоків») [1].

Серед науковців найбільш поширено розглядається поняття фінансової стійкості в контексті суб'єктів господарювання. Дослідники виділяють основні складові фінансової стійкості підприємства: достатній рівень платоспроможності, оптимальне співвідношення ресурсів, здатність генерувати прибуток. В свою чергу Довгаль Ю.С. та Чамара Р.О. також розглядають платоспроможність та рентабельність як необхідні умови фінансової стійкості комерційного банку.

Немає однозначної відповіді на питання про те, чия фінансова стійкість є більш важливою. Нестійкість будь-якого з цих суб'єктів може мати серйозні наслідки для всієї економіки, включаючи фінансові кризи, банкрутства підприємств та загальну економічну нестабільність. Проте банківська система виступає як центральний елемент фінансової інфраструктури країни. Вона забезпечує ефективне розподілення капіталу, функціонує як кредитний посередник між суб'єктами економіки та виконує ряд інших важливих функцій.

Відповідно до визначення банківської системи у законодавстві України, основними її суб'єктами є Національний банк та інші банки [10]. Згідно тлумачного словника української мови, система – це порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чогонебудь [11]. Тобто обов'язковою умовою фінансової стійкості всієї банківської системи є її фінансово стійкі суб'єкти. При цьому нерідко в науковій літературі відносять до банківської системи не лише банки різних форм власності, а й небанківські фінансові установи, що дещо суперечить законодавству.

Якщо в науковій літературі поширені дослідження фінансової стійкості окремих комерційних банків, то самого поняття фінансової стійкості центрального банку не існує. Здебільшого в дослідженнях центральний банк розглядається в контексті регуляторного органу, який забезпечує фінансову стійкість банків. Визначення фінансової стійкості банків Марич М.Г. та Смиківської А.С., Грушко В.І. є більш загальними, тому вони можуть використовуватися і в контексті фінансової стійкості центрального банку. Проте Довгаль Ю.С. та Чамара Р.О. використовують в своєму визначенні поняття прибутковості. Центральний банк також має свої ресурси та отримує прибуток, проте Національний банк України не визначає це як одну із своїх основних цілей.

З одного боку введення поняття фінансової стійкості центрального банку може бути корисним з огляду на його системний вплив на фінансову

систему країни та довіру до грошової політики. З іншого боку фінансова стійкість центрального банку може перекликатися з поняттям фінансової стабільності. Центральний банк зазвичай не здійснює комерційну діяльність, адже найбільший акцент робиться на його регуляторній функції, що робить введення поняття фінансової стійкості центрального банку дещо недоречним.

Отже, поняття фінансової стійкості банківської системи повинно бути комплексним, охоплювати всі аспекти та враховувати взаємозв'язки суб'єктів системи.

У підходах до визначення фінансової стійкості банківської системи, наведених в табл. 1.2, можна виокремити деякі спільні риси: здатність виконувати банківською системою свої функції, адаптивність до зовнішніх впливів, ефективне управління ризиками.

Таблиця 1.2

Підходи до визначення фінансової стійкості банківської системи
вітчизняними науковцями

№ з/п	Джерело	Трактування
1	Гладинець Н.Ю., Копча С.І., Ряшко Н.В. [12]	Стан, за якого банківська система здатна задовільно виконувати такі функції, як ефективно й безперервне сприяння міжчасовому руху ресурсів; визначення й оцінювання майбутніх ризиків з прийнятною точністю та досить успішне управління ними; спокійне адсорбування несподіваних подій та шоків фінансової системи та реальної економіки.
2	Синюк А.О. [13]	Здатність системи виконувати базові і нові функції незалежно від характеру зовнішнього впливу, в тому числі на основі якісної зміни своєї структури.
3	Федишин М.П., Жаворонок А.В., Ковальчук Н.О. [14]	Відображення ефективності використання, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, організації потоків грошових коштів, необхідного обсягу фінансових ресурсів, які в кінцевому підсумку опосередковують будь-які економічні відносини.

Таким чином, фінансова стійкість банківської системи – це здатність її суб'єктів своєчасно виявляти та ефективно керувати ризиками, забезпечувати адекватний рівень капіталу та ліквідності, здійснювати свої функції навіть у

кризових ситуаціях, а також сприяти стабільності фінансової системи та реальної економіки.

Порівняння вагомості фінансової стійкості окремого суб'єкта господарювання та всієї банківської системи, яке наведено в таблиці 1.3, дозволяє зрозуміти їхню взаємозалежність та вплив на економіку.

Таблиця 1.3

Порівняльна характеристика фінансової стійкості окремого суб'єкта господарювання та банківської системи

Аспект	Окремий суб'єкт господарювання	Банківська система
1. Масштаб впливу	Власники підприємства, працівники, постачальники, клієнти	Весь економічний сектор, включаючи підприємства та домогосподарства
2. Системний ризик	Не створює	Створює
3. Ефекти на макроекономічному рівні	Впливають на локальні ринки праці, окремі галузі	Має макроекономічні наслідки
4. Управління ризиками	Ризики обмежені діяльністю суб'єкта та не впливають на інші галузі	Мають значний вплив на всю економіку

Фінансова стійкість окремого підприємства важлива для його власників, працівників, постачальників та клієнтів. Нестабільність такого підприємства може призвести до банкрутства, втрати робочих місць і проблем з постачанням для інших підприємств. Фінансова стійкість банківської системи має значно більший масштаб впливу. Вона впливає на весь економічний сектор, включаючи всі підприємства для запобігання фінансовим кризам, які можуть мати катастрофічні наслідки для національної та глобальної економіки.

Фінансова нестійкість одного підприємства зазвичай не створює системного ризику для економіки. Навіть банкрутство великого підприємства рідко призводить до масштабних економічних криз. Нестабільність у банківському секторі може призвести до системного ризику, коли проблеми одного банку поширюються на інші, викликаючи фінансову паніку та кризу. Це може спричинити ланцюгову реакцію, що вплине на всю економіку.

Вплив фінансової нестійкості окремого підприємства зазвичай обмежується мікроекономічним рівнем і окремим секторами, можуть постраждати окремі ринки праці та окремі галузі. Фінансова нестійкість банківської системи має макроекономічні наслідки. Вона може спричинити рецесію, зростання безробіття, зниження споживчого попиту та інвестицій, а також вплинути на валютні курси та інфляцію.

Отже, фінансова стійкість окремого суб'єкта господарювання важлива для його власного виживання і стабільності економічних відносин на макrorівні. Однак фінансова стійкість банківської системи є критично важливою для забезпечення загальної стабільності і функціонування економіки на макrorівні.

Коли банки є стійкими та надійними, це сприяє підтримці довіри до фінансової системи, стимулює інвестиції та економічний зріст. З іншого боку, нестійкість в банківській системі може призвести до фінансових криз та загрози економічній стабільності.

У підсумку, фінансову стійкість банківської системи можна назвати ключовим аспектом фінансової безпеки країни та важливою передумовою її економічного розвитку.

1.2. Класифікація факторів, які впливають на фінансову стійкість банківської системи

Оскільки банківська система складається з мережі взаємопов'язаних банків, проблеми в одному банку можуть мати великий вплив на інші банки через різноманітні канали (міжбанківські кредити, платіжні системи, довіра ринку тощо). Таким чином, нестабільність одного або декількох банків може швидко поширитися через всю систему, створюючи загрозу для фінансової стійкості в цілому. Комплексне дослідження факторів, що впливають на фінансову стійкість як окремого банку, так і всієї банківської системи,

дозволяє моделювати більш ефективні заходи управління ризиками та сприяти збереженню стабільності фінансової системи.

Систематизацію таких факторів можна вважати фундаментальною засадою дослідження та підвищення фінансової стійкості банківської системи з кількох причин. По-перше, це дозволяє ідентифікувати потенційні загрози для стійкості банківської системи (економічні кризи, зміни в регуляторному середовищі тощо) та елементи, які можуть спричинити поширення ризиків через всю систему. Результати досліджень можуть служити основою для розробки ефективних політик регулювання та нагляду.

По-друге, це стимулює більшу відповідальність та прозорість з боку банків та фінансових регуляторів, сприяє розвитку нових фінансових інструментів та підходів, спрямованих на зменшення ризиків і поліпшення стабільності.

В будь-якій класифікації чинників впливу прийнято виділяти зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні) фактори. Зовнішні фактори впливу – це чинники, які походять із зовнішнього середовища та не контролюються самою системою. Внутрішні, відповідно, виникають в межах самої системи та можуть регулюватись.

Традиційно вітчизняні науковці (Марич М.Г. [15], Рогачевська В.О., Донченко Т.В. [16], Полуянов В. [17]) поділяють зовнішні фактори впливу на фінансову стійкість банківської системи на економічні, фінансові та соціально-політичні. В свою чергу це фактори, які впливають на функціонування та здатність банківської системи витримувати стресові ситуації, і включають наступні аспекти:

- 1) економічні умови;
- 2) фінансовий ринок та операції банків;
- 3) широкий спектр суспільного життя.

Ці фактори можуть взаємодіяти та створювати серйозні виклики для фінансової стійкості банківської системи, що вимагає уважного моніторингу та адекватного управління з боку банків та регуляторів.

На даний момент науковці не виділяють технологічну інфраструктуру як окремий чинник, який входить до переліку внутрішніх факторів впливу, хоча, враховуючи стрімкий розвиток інформаційних технологій та автоматизацію банківських процесів, це є доцільним. Сучасна технічна інфраструктура може забезпечувати швидке виконання операцій, що певною мірою сприяє підвищенню ліквідності окремих банків та зменшенню ризиків невідповідності, а також гарантувати доступність банківських послуг для клієнтів, що підвищує їхню довіру, розвивати нові продукти та послуг, що можуть збільшити конкурентоспроможність тощо. При цьому з'являються нові загрози фінансовій стійкості у вигляді кібератак, несанкціонованого доступу, ризику втрати даних, технічних збоїв.

Систематизація факторів, які впливають на фінансову стійкість банківської системи, наведена в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Класифікація факторів, які впливають на фінансову стійкість банківської системи

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
<i>1</i>	<i>2</i>
<p>1. Економічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інвестиційний клімат; - стан платіжного балансу країни; - фіскальна політика; - рівень інфляції; - рівень безробіття. 	<p>1. Управління ризиками:</p> <ul style="list-style-type: none"> - кредитний ризик; - ризик ліквідності; - ринковий ризик.
<p>2. Фінансові:</p> <ul style="list-style-type: none"> - процентна політика центрального банку; - кредитна політика центрального банку; - валютна політика центрального банку; - стан грошового ринку; - розмір валютних резервів центрального банку. 	<p>2. Фінансовий стан:</p> <ul style="list-style-type: none"> - стійкість капіталу; - якість активів; - прибутковість; - ліквідність банків.

1	2
3. Соціально-політичні: - соціальна стабільність; - стійкість уряду; - політична стабільність; - демографічні тенденції.	3. Організаційні: - корпоративне управління; - організаційна структура; - стратегічне планування.
	4. Технологічна інфраструктура: - якість та ефективність використання інформаційних технологій; - кібербезпека;
	5. Ресурси та персонал: - клієнтська база; - маркетинг та розвиток бізнесу; - рівень кадрових ресурсів.

Джерело: [19]

Знехтування будь-якими факторами, які впливають на фінансову стійкість всієї банківської системи, може призвести до серйозних наслідків, включаючи фінансові кризи та рецесії. Історія фінансових криз свідчить про те, що ігнорування певних факторів або недостатня увага до них може призвести до серйозних проблем.

Яскравим прикладом є світова фінансово-економічна криза 2007-2008 років, коли було декілька факторів, якими знехтували або недооцінили. Банки та інші фінансові установи недооцінювали ризики, пов'язані з іпотечними кредитами та ринком нерухомості, що призвело до видачі іпотечних кредитів (subprime) та створення нестійких фінансових інструментів. Регулятори та наглядові органи не забезпечили відповідний рівень нагляду та регулювання фінансових установ, що спричинило поширення ризикованих практик та утворення бульбашки на ринку нерухомості. Багато банків недооцінили важливість належного управління ліквідністю та ризиками під час кризових ситуацій, що призвело до проблем зі здатністю банків виконувати свої фінансові зобов'язання.

Як наслідок, відбулося масове банкрутство банків та їх ліквідація, значне зниження капіталізації, виведення грошей вкладників з банків та інших фінансових установ, зниження обсягів кредитування. Також криза

підштовхнула до посилення регулювання та нагляду за банківською системою, введення нових нормативів та вимог до капіталу, ліквідності та управління ризиками.

Ефективне управління та своєчасна ідентифікація факторів, що впливають на фінансову стійкість всієї банківської системи, вимагає комплексного підходу та використання різноманітних інструментів та методів (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Заходи, які дозволяють ідентифікувати та оцінити чинники, які впливають на фінансову стійкість банківської системи

Систематичний моніторинг фінансових ринків, макроекономічних показників, банківських показників, а також інших факторів дозволяє ідентифікувати ризики та вчасно реагувати на них. Важливим кроком є зміцнення співробітництва між національними та міжнародними фінансовими організаціями для обміну інформацією та найкращими практиками управління фінансовою стійкістю. Використання передових технологій та аналітичних інструментів допомагає банкам підвищити ефективність, точність та швидкість управління ризиками.

Стрес-тестування виникло у відповідь на кризові явища і, починаючи з 2010 року, увійшло у регуляторну практику багатьох країн світу. Окрім оцінки

потенційних факторів (несприятливих подій), стрес-тестування дозволяє змодельовати необхідні заходи для підвищення стійкості банківської системи у подібних кризових умовах [20].

Отже, з факторами, що впливають на фінансову стійкість банківської системи, пов'язана велика кількість аспектів, які варто враховувати для ефективного управління та забезпечення стійкості системи в цілому. Класифікація цих факторів допомагає в розумінні їх природи та впливу на фінансову систему.

1.3. Роль центрального банку та регуляторних органів у забезпеченні стійкості банківської системи

У сучасному світі банківська система відіграє ключову роль у фінансовому функціонуванні суспільства. Забезпечуючи кредити, здійснюючи платіжні операції та зберігаючи гроші клієнтів, банки стають основними ланками у процесі фінансової посередницької діяльності.

Проте, з огляду на складність фінансових операцій та постійні зміни у світовій економіці, стійкість банківської системи потребує системного нагляду та регулювання. У цьому контексті важливу роль відіграють центральний банк та регуляторні органи, які спрямовані на забезпечення стабільності та ефективності банківської системи. Таким чином, фінансова стійкість банківської системи тісно пов'язана з різними функціями та повноваженнями центрального банку. Його багатофункціональна роль охоплює регулювання та нагляд, підтримку фінансової стабільності, управління резервами та ліквідністю, забезпечення ефективності платіжних систем, координацію з іншими регуляторами. Взаємозв'язок цих аспектів графічно представлено на рисунку 1.3.

Рис. 1.3. Взаємозв'язок функцій та повноважень центрального банку з фінансовою стабільністю банківської системи

Відповідно до 7 статті Закону України «Про Національний банк України» за ознак нестійкості чи загрози для фінансової системи Національний банк має повноваження вживати тимчасових заходів для забезпечення стабільності, наприклад:

- особливості регулювання та нагляду за банками та іншими фінансовими установами;
- призначення особливих умов для збереження ліквідності банків;
- встановлення обмежень на фінансову діяльність банків;
- обмеження або заборона видачі коштів з банківських рахунків фізичних та юридичних осіб;
- тимчасова заборона проведення валютних операцій, таких як вивезення або переказ коштів за межі країни.

Наявність ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, а також обставин, що загрожують стабільності банківської та/або фінансової системи країни, підтверджується відповідним рішенням Ради з фінансової

стабільності, повноваження якої визначаються указом Президента України [21].

Рада з фінансової стабільності була створена у 2015 році з метою організації ефективної взаємодії між Національним банком та іншими регуляторами фінансового сектору для реалізації заходів макропруденційної політики (рис. 1.4). Її основним завданням є виявлення та нівелювання ризиків для всієї фінансової системи. За потреби Рада з фінансової стабільності надає рекомендації стосовно нейтралізації ризиків; установи, яким адресована рекомендація, повинні виконати її або пояснити причини виконання [22].

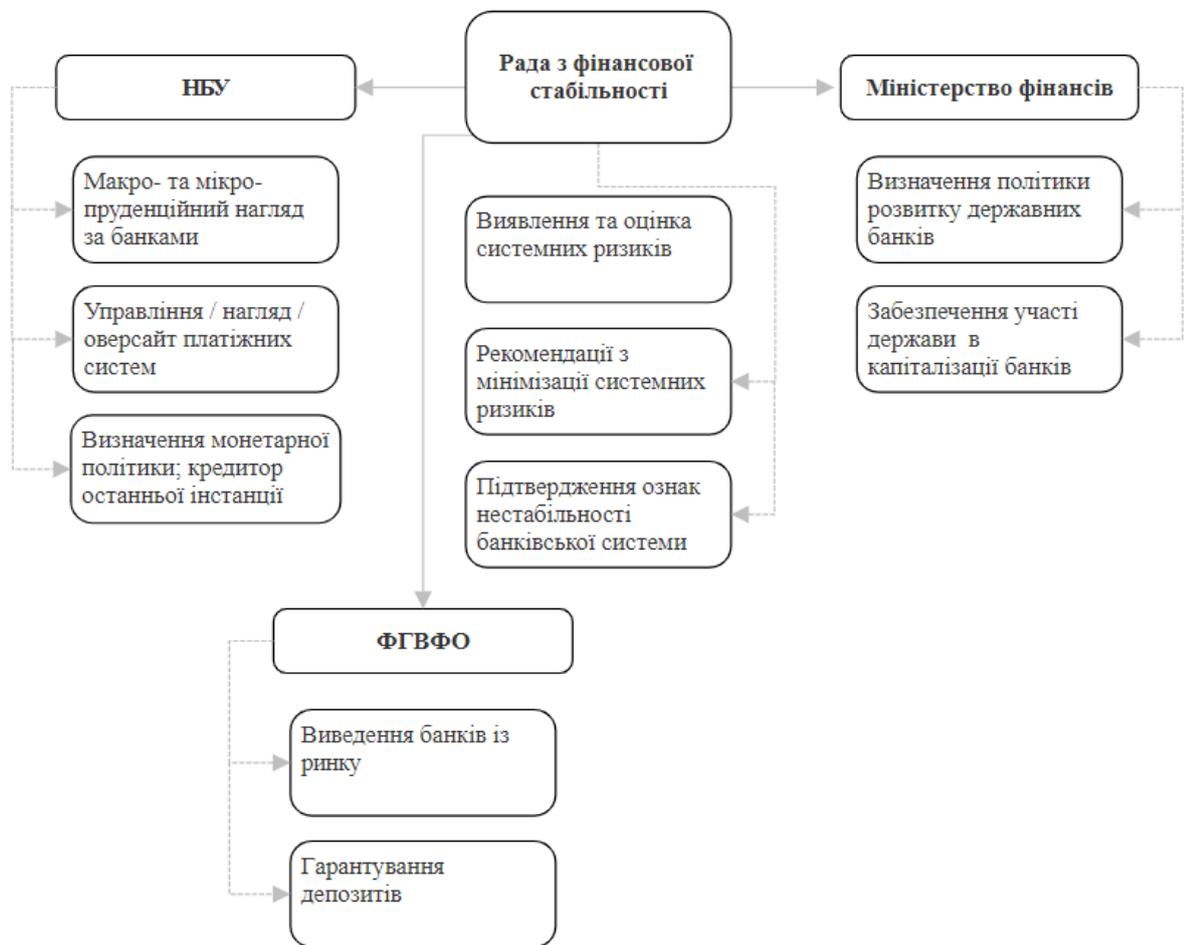

Рис. 1.4. Рада з фінансової стабільності та роль установ-учасниць у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи [22]

Важливим інструментом впливу центрального банку на фінансову стабільність банківського сектору також є кредити рефінансування. Однією з

основних функцій кредитів рефінансування є забезпечення банків ліквідністю у випадках, коли вони стикаються з тимчасовими або короткостроковими проблемами в забезпеченні своїх фінансових зобов'язань. З іншого боку, це може мати певні ризики: зловживання банками легкодоступним фінансуванням, зниженням стимулу до пошуку альтернативного фінансування, втрата платоспроможності. Таким чином, надання кредитів рефінансування центральним банком має бути ретельно обґрунтованим та регулюватися відповідними механізмами контролю, щоб уникнути негативних наслідків для банківської системи.

Як відомо, після повномасштабного військового вторгнення росії в Україну Стратегію Національного банку до 2025 року було змінено у 2023 році. В оновленій стратегії однією зі стратегічних ініціатив в сфері фінансової стабільності НБУ визначив стійку та спроможну банківську систему. Заходами для реалізації цієї цілі є:

- 1) проведення оцінки стійкості банків;
- 2) контроль за виконанням планів докапіталізації/реструктуризації;
- 3) розроблення та імплементація стратегії роботи з непрацюючими кредитами (NPL);
- 4) відновлення пруденційних вимог та відміна тимчасових обмежень;
- 5) посилення ефективності корпоративного управління;
- 6) впровадження європейських пруденційних вимог;
- 7) впровадження BRRD (Bank Recovery and Resolution Directive) [23].

За статистикою НБУ, частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі станом на 1 січня 2024 року скоротилася до 37,4% і становила 422,4 млрд. грн. [24]. Частка непрацюючих кредитів є важливим показником фінансового здоров'я банківської системи і може мати серйозний вплив на її стійкість та ефективність. Непрацюючі кредити зумовлюють погіршення активів банку, що призводить до зниження капіталу банку, і, в кінцевому рахунку, погіршення його фінансової стійкості. Висока частка NPL

може підірвати довіру до банківського сектору в цілому, призвести до зниження депозитів та збільшення ризику фінансових криз.

В березні 2024 року Кабінет Міністрів розробив План України для Ukraine Facility – технічний документ, необхідний для реалізації реформи у фінансовому секторі, складовою якої є розв’язання проблеми непрацюючих кредитів банків, що дозволить посилити стійкість банківської системи та підвищити довіру інвесторів [25].

Згідно Постанови Національного банку, з початку повномасштабного вторгнення вводилися тимчасові обмеження в роботі банківського сектору, зокрема:

- призупинення роботи валютного ринку України, крім операцій з продажу іноземної валюти клієнтами;

- обмеження зняття готівки з рахунку клієнта у розмірі 100 тис. грн. на день, крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів, Уряду та окремих дозволів НБУ без нарахування та зняття комісій;

- заборона видачі готівки з рахунку клієнтів в іноземній валюті, крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів НБУ;

- введення мораторію на здійснення транскордонних валютних платежів, крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів НБУ [26].

Такі обмеження порушували рівновагу та функціонування банківської системи, оскільки:

- а) банки не могли вільно розпоряджатися своїми активами через обмеження зняття з рахунку клієнтів та мораторій на здійснення транскордонних валютних платежів, що призводить до зниження ліквідності;

- б) призупинення роботи валютного ринку та обмеження зняття готівки збільшувало ризик неповернення кредитів, оскільки боржники були неспроможними виконувати свої зобов’язання через валютні ризики або неспроможність отримання необхідних коштів.

Впровадження директиви BRRD може сприяти підвищенню рівня капіталізації банків та запобіганню поширення фінансових проблем від одного банку до іншого. Ефективне корпоративне управління в кожному окремому банку сприятиме оптимізації процесів управління, прийняттю більш обґрунтованих стратегічних рішень та покращенню внутрішнього контролю.

Аналіз останніх змін в регулюванні банківського сектору України показує, що роль центрального банку та регуляторних органів у забезпеченні стійкості банківської системи надзвичайно важлива та розширюється у контексті викликів, які ставлять перед ними фінансові кризи, економічні зміни та геополітичні події. Ці органи виступають в ролі ключових учасників, які не тільки формують та регулюють банківську систему, а й відповідають за її стабільність.

Національний банк України та інші регуляторні органи (Міністерство фінансів, Кабінет міністрів, Фонд гарантування вкладень фізичних осіб, Рада з фінансової стабільності) виконують цю роль через розробку та впровадження ефективної регулятивної політики, моніторинг та оцінку ризиків, надання кредитів рефінансування, участь у вирішенні проблем непрацюючих кредитів тощо.

На міжнародному рівні ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи відіграє Базельський комітет з банківського нагляду. Основні Базельські принципи, спрямовані на забезпечення фінансової стійкості банківської системи та зменшення ризиків, пов'язаних з банківською діяльністю. Серед найважливіших документів є Базель I, Базель II та Базель III, кожен з яких додавав нові вимоги і стандарти для посилення фінансової стабільності, які наведені в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Ключові аспекти фінансової стійкості банківської системи в Основних базельських принципах

Базель I (1988)
1. Мінімальні капітальні вимоги: введення мінімальних вимог до капіталу банків для покриття кредитного ризику; введення мінімального коефіцієнту капіталу банку на рівні 8% від ризикозважених активів).
Базель II (2004)
1. Мінімальні капітальні вимоги: розширення підходу до визначення ризиків, включаючи кредитний, ринковий та операційний ризик; впровадження більш досконалих методів оцінки ризиків і відповідного капіталу.
2. Процеси наглядового огляду: впровадження власних процедур управління ризиками та оцінки достатності капіталу на рівні окремого банку; перевірка регуляторних органів банківських процедур.
3. Ринкова дисципліна: посилення вимог до розкриття інформації банками для підвищення прозорості та довіри з боку ринку.
Базель III (2010-2011)
1. Посилення капітальних вимог: збільшення мінімальних вимог до капіталу; введення буферів капіталу, що повинні накопичуватися в періоди економічного зростання.
2. Покращення якості капіталу: підвищення якості капіталу та його здатності поглинати збитки.
3. Ліквідність і важелі: введення нових стандартів ліквідності, таких як коефіцієнт ліквідного покриття і коефіцієнт чистого стабільного фінансування; введення коефіцієнтів важелів, який обмежує рівень загального боргу до капіталу банку.
4. Зменшення системного ризику: посилення нагляду за системно важливими банками, які повинні утримувати додатковий капітал і підлягати більш суровим вимогам.

Зміни, запропоновані в Базелі IV (2016-2017 року), передбачають встановлення мінімального порогу регулятивного капіталу, зменшення стандартизованих ризикових ваг для житлових кредитів з низьким рівнем ризику, встановлення вимоги дотримання банками максимального коефіцієнта левериджу, підвищений коефіцієнт левериджу для системно важливих банків, посилення вимог до розкриття фінансової інформації [27].

Базельські принципи зосереджені на підвищенні фінансової стійкості банківської системи через посилення капітальних вимог, покращення управління ризиками, підвищення прозорості та зміцнення процесів нагляду.

Ці заходи спрямовані на забезпечення достатнього рівня резервів банків для поглинання збитків, підтримки адекватного рівня ліквідності та здатності ефективного управління ризиками, що виникають у їхній діяльності.

Таким чином, базельський комітет з банківського нагляду відіграє вирішальну роль у зміцненні фінансової стійкості банківської системи на глобальному рівні через розробку та впровадження міжнародних стандартів, забезпечення гармонізації регулювання, моніторинг впровадження, проведення консультацій та співпраці, аналіз і дослідження, підтримку системного ризику та стрес-тестування, а також забезпечення фінансової стійкості.

Ефективна взаємодія між центральним банком, регуляторними органами та комерційними банками створює основу для фінансової стійкості банківської системи. Ця взаємодія дозволяє своєчасно виявляти та реагувати на потенційні загрози, забезпечуючи стабільне функціонування банків та захист інтересів вкладників і клієнтів. Окрім цього, глобалізація та розвиток міжнародних фінансових ринків вимагають від банківської системи адаптації до нових умов і викликів. У цьому контексті міжнародна співпраця регуляторів, зокрема участь у міжнародних організаціях, таких як Базельський комітет з банківського нагляду, дедалі стає важливішою.

Отже, фінансова стійкість банківської системи включає в себе здатність банків поглинати економічні шоки та запобігати поширенню кризових явищ у фінансовій системі. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи – це багатогранний процес, який охоплює адекватну капіталізацію, управління ризиками, підтримання ліквідності, регуляторний нагляд і міжнародні стандарти. Ці компоненти разом створюють умови для стабільного функціонування банків, що є критично важливим для економічної стабільності та розвитку.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Оцінювання фінансового стану та результатів діяльності банківської системи України

Фінансова система України зазнала значних змін та викликів за останнє десятиліття, зокрема внаслідок економічних криз, військових конфліктів та змін регуляторних вимог. Банківська система є ключовим елементом фінансової стабільності країни, тому оцінювання її фінансового стану та результатів діяльності має велике значення для розуміння загальної економічної ситуації та розробки політик економічного розвитку.

Рац О.М. розглядає достатню кількість у країні діючих банків і кредитних установ як одну із основних умов нормального функціонування банківської системи [28]. Динаміка кількості діючих банків в Україні за 2018-2024 роки свідчить про кілька важливих тенденцій та змін у банківському секторі (рис. 2.1).

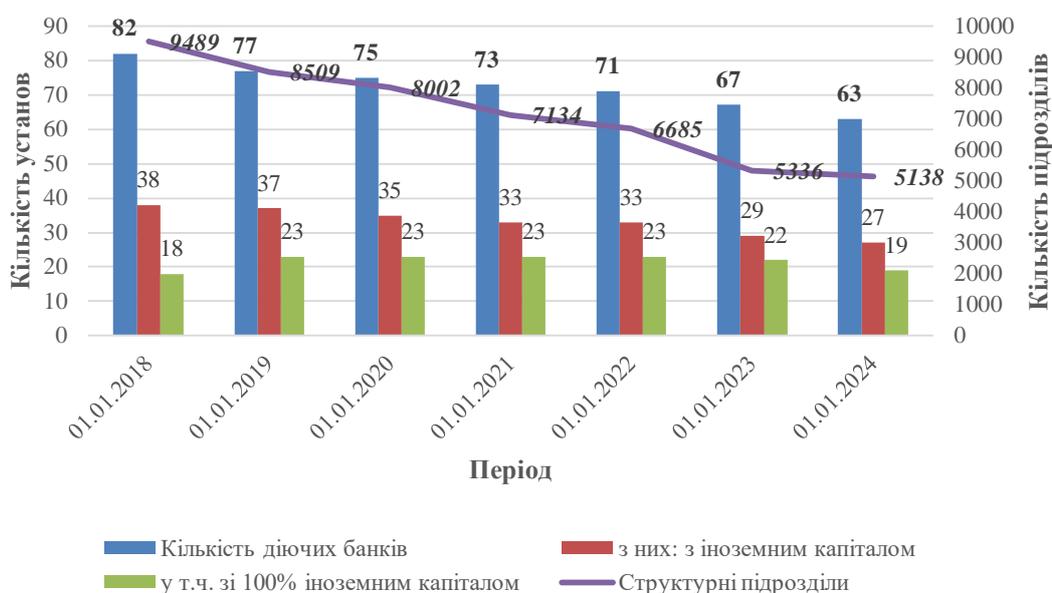

Рис. 2.1. Динаміка кількості діючих банків в Україні за 2018-2024 рр.

Загальна кількість діючих банків має чітку тенденцію до скорочення, при цьому її можна назвати скоріше поступовою (в середньому ліквідація 3-х

установ щороку), аніж стрімкою. Проте за весь період відбулося скорочення на 23,17% (19 установ), що є досить великим відхиленням відносно початкового значення.

Кількість банків з іноземним капіталом також зменшується. Вплив іноземного капіталу на стан вітчизняної банківської системи має як позитивні, так і негативні наслідки, які наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Вплив іноземного капіталу на стан національного банківського сектору

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Підвищення капіталізації банків	Витік капіталу
Диверсифікація ризиків	Залежність від іноземних ринків
Стимулювання вітчизняних банків до підвищення якості наданих послуг	Потенційна нестабільність
Зменшення можливості відмивання коштів	Загроза монополізації ринку іноземними банками
Впровадження передових технологій та практик	Збільшення залежності національної економіки від ефективності роботи інвесторів
Залучення іноземних інвестицій	Зростання рівня валютного ризику через кредитування в іноземній валюті
Прискорення процесу реформування банківського сектору	Труднощі у забезпеченні належного нагляду і контролю регуляторних органів

Джерело: [29-31]

Тобто іноземний капітал має значний вплив на вітчизняну банківську систему, адже приносить як суттєві переваги, так і потенційні ризики. Важливо забезпечити збалансований підхід до інтеграції іноземного капіталу, враховуючи необхідність зміцнення національних регуляторних механізмів і підтримки здорової конкуренції.

Згідно рисунку 2.1 зменшення кількості банків, зокрема з іноземним капіталом, відображає зміну інвестиційного клімату в Україні та зміну стратегій іноземних інвесторів. Незважаючи на те, що кількість банків з іноземним капіталом зменшилася з 2018 по 2024 рр. на 29%, частка цих банків у загальній структурі діючих банків залишається високою – на рівні 43-48%. Основними причинами виходу з ринку іноземних банків стала

політична та економічна нестабільність, а також анулювання урядом ліцензій банків з російським капіталом [32].

Частка банків зі 100% іноземним капіталом зросла з 21,95% на початку 2018 року до максимального значення за досліджуваний період у розмірі 32,84% у 2023 році. Навіть після невеликого зниження у 2024 році частка залишається значною – 30,16%, що свідчить про високий рівень концентрації іноземного капіталу в банківському секторі України.

Для мінімізації ризиків необхідно забезпечити збалансовану регуляторну політику, яка враховує інтереси як іноземних, так і вітчизняних банків, а також сприяти розвитку внутрішніх джерел капіталу і підтримувати диверсифікацію фінансових установ.

Окрім скорочення банківських установ відбувається і зменшення структурних підрозділів банку – на 4 351 відділення з 2018 по 2024 роки. Зокрема значним фактором зменшення фізичної мережі відділень є перехід до онлайн-банкінгу. Як наслідок, підвищується ефективність операційної діяльності та зменшуються операційні витрати банку, але разом з цим і обмежується доступність банківських послуг у віддалених регіонах.

На думку Хоми І.Б., Папірника С.Є. та Короля М.М, Співака В.О., така тенденція свідчить про очищення банківської системи України шляхом ліквідації неякісних та фінансово непрозорих банків [32; 33].

Банківський сектор проходить через етап консолідації та оптимізації, що призводить до зменшення кількості банків та їх відділень. Виявлені тенденції вказують на трансформацію банківської системи України у бік більшої стабільності та ефективності.

Проте в банківському секторі відбулися не лише кількісні зміни. Незважаючи на зменшення кількості банків, загальні активи, як видно з таблиці 2.2, продовжували зростати, що може свідчити про концентрацію активів у меншій кількості більших і стабільніших банків.

Таблиця 2.2

Динаміка активів банківського сектору України за 2020-2024 рр.

Показники	01.01.2020		01.01.2021		01.01.2022		01.01.2023		01.01.2024	
	млн. грн.	темп приросту, %								
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	1 981 594	3,72	2 205 915	11,32	2 053 232	-6,92	2 716 794	32,32	3 310 423	21,85
Високоліквідні активи:	286 031	40,71	337 778	18,09	343 696	1,75	523 496	52,31	698 432	33,42
– готівкові кошти	56 304	19,95	73 174	29,96	75 375	3,01	74 760	-0,82	79 218	5,96
– банківські метали	369	7,27	572	55,01	384	-32,87	156	-59,38	120	-23,08
– кошти в НБУ	76 126	114,14	37 615	-50,59	34 973	-7,02	82 485	135,85	213 489	158,82
– кореспондентські рахунки в інших банках	118 237	36,30	176 041	48,89	172 868	-1,80	315 085	82,27	348 166	10,50
– строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	34 995	3,85	50 376	43,95	60 096	19,29	51 010	-15,12	57 439	12,60
Кредитний портфель:	1 033 430	-7,64	960 597	-7,05	1 065 347	10,90	1 036 213	-2,73	1 024 646	-1,12
– кредитування органів державної влади	4 724	64,89	11 641	146,42	26 973	131,71	24 809	-8,02	18 349	-26,04
– кредитування суб'єктів господарювання	821 936	-10,57	749 335	-8,83	795 513	6,16	801 413	0,74	783 658	-2,22
– кредитування фіз. осіб	206 737	5,02	199 561	-3,47	242 633	21,58	209 943	-13,47	222 590	6,02
– кредитування небанківських фінансових установ	33	-50,00	60	81,82	228	280,00	48	-78,95	49	2,08
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	539 466	12,24	791 373	46,70	829 887	4,87	1 022 658	23,23	1 466 304	43,38
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	492 229	-11,54	388 477	-21,08	308 349	-20,63	369 936	19,97	370 468	0,14

Одним із важливих показників, який демонструє рівень розвитку банківської системи є банківські активи, адже вони формують доходи банків [33]. Загальні активи банківського сектору зростали протягом більшої частини аналізованого періоду, з 1 981 594 млн. грн. у 2020 році до 3 310 423 млн. грн. у 2024 році. У 2022 році спостерігалось зниження активів до 2 053 232 млн. грн. (на 6,92% менше у порівнянні з попереднім роком), що більшою мірою пов'язано з негативними економічними наслідками повномасштабного вторгнення. Період стрімкого нарощення активів (2023-2024 рр.) співпадає з періодом, коли частка вкладень в цінні папери (переважно ОВДП та депозитні сертифікати) почала переважати частку кредитів в активах банківського сектору (рис. 2.2).

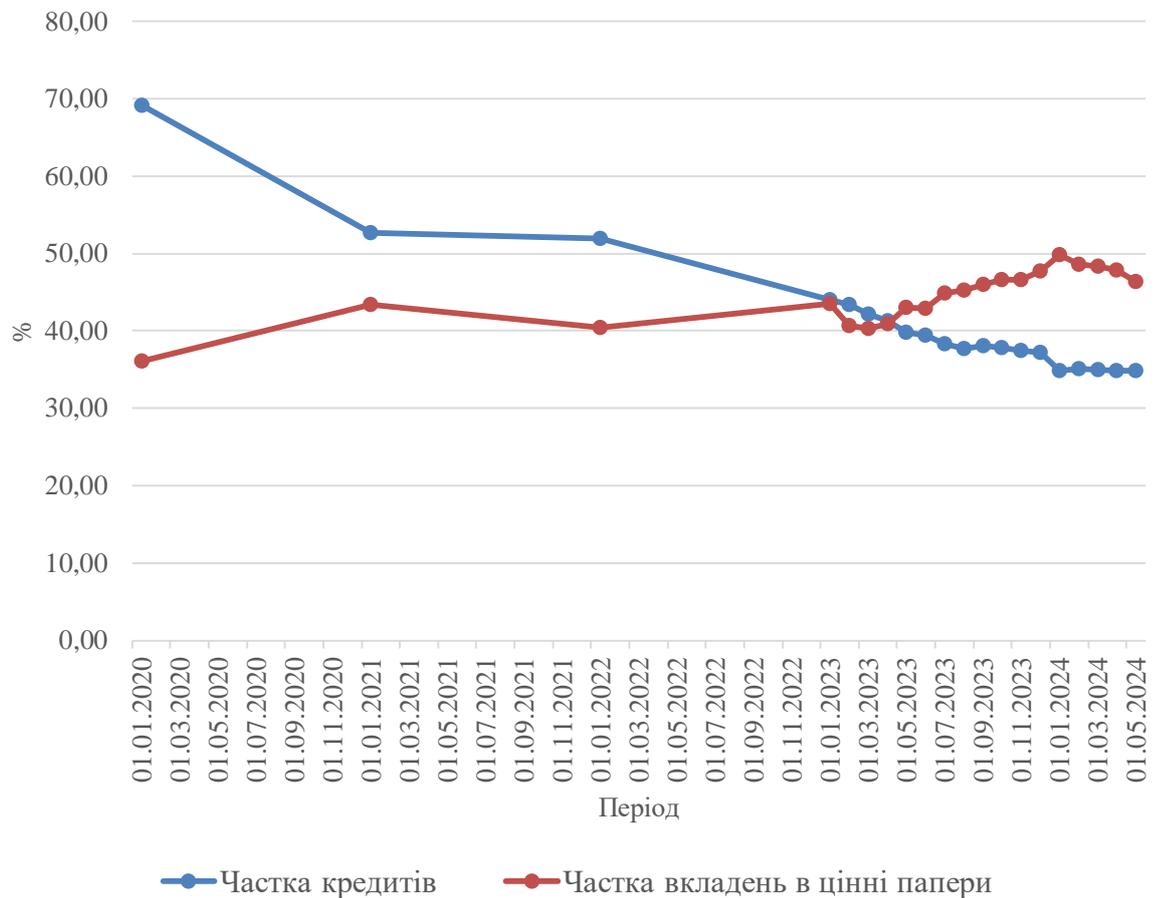

Рис. 2.2. Структура активів банків України у період з 01.01.2020 р. по 01.05.2024 р.

Данилишин Б. стверджує, що наразі банківський сектор України є однією з найбільш субсидованих державою сфер економіки [34]. Після 2022 року, коли банки зіткнулися з ризиками і невизначеністю, уряд та Національний банк України активно підтримували ліквідність та стійкість банків через ОВДП та депозитні сертифікати. Дохідність за державними інструментами була дуже високою (16,5% за депозитними сертифікатами Національного банку), що зробило такі інвестиції привабливими для банків, але водночас створювало навантаження на державний бюджет, адже значні виплати здійснювалися за рахунок коштів платників податків і зовнішніх донорів.

Дана ситуація забезпечує короткострокову фінансову стійкість банківської системи через високу ліквідність та низькі ризики, пов'язані з державними цінними паперами. Однак, у довгостроковій перспективі існують серйозні виклики, пов'язані з обмеженим кредитуванням реального сектору, залежністю від державної підтримки, навантаженням на державний бюджет та потенційними інфляційними ризиками.

Для забезпечення стійкого розвитку банківської системи важливо розробити стратегії, які дозволять збалансувати підтримку ліквідності та стимулювання кредитування реального сектору економіки.

Аналіз структури доходів і витрат є критично важливим для повної та об'єктивної оцінки фінансових результатів банківського сектору. Він дозволяє визначити джерела прибутковості, ідентифікувати витратні статті, оцінити рентабельність та виявити потенційні ризики.

Процентні доходи становлять найбільшу частку доходів банківського сектору протягом 2018-2024 рр., хоча їхня частка знизилась до 2021 року, після чого почала знову зростати до 2024 року (рис. 2.3). Це свідчить про постійну залежність банків від процентних доходів з певними коливаннями в залежності від економічних умов та політики Національного банку України.

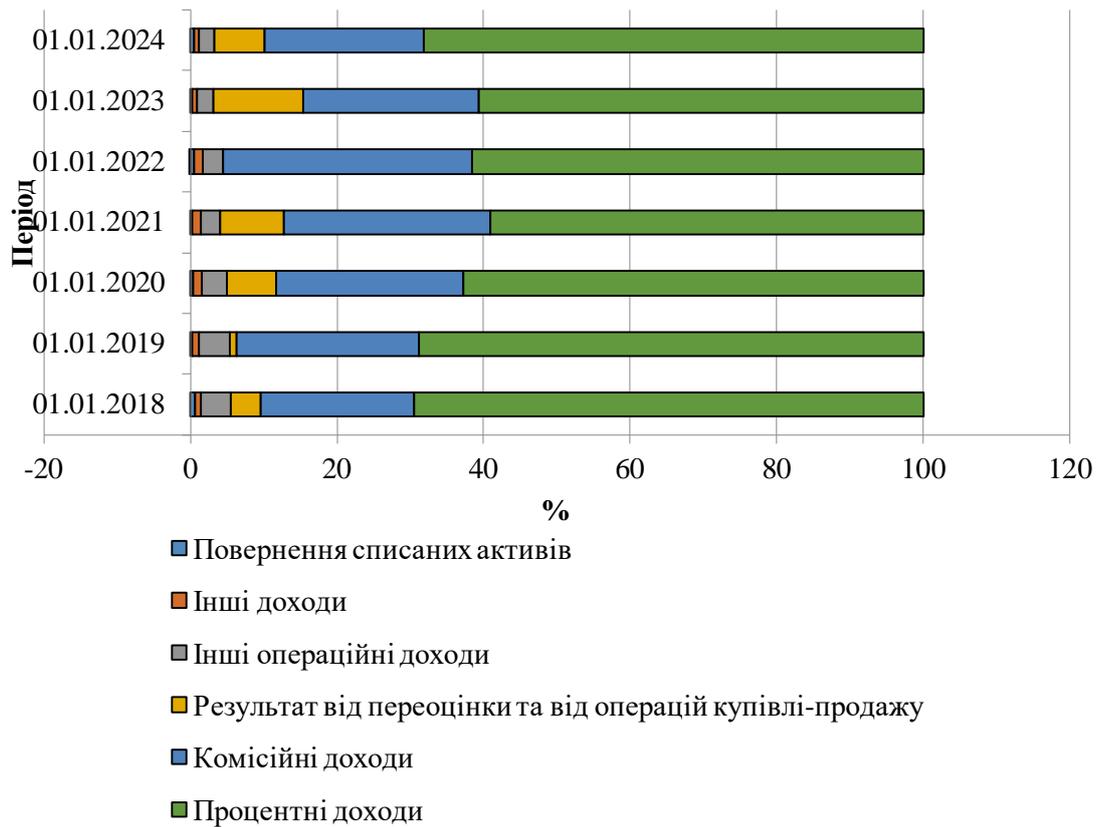

Рис. 2.3. Структура доходів банківського сектору України за період з 01.01.2018 р. по 01.01.2024 р.

Значний ріст питомої ваги комісійних доходів до 2022 року (34%) свідчить про збільшення активності у сфері банківських послуг. Однак подальше зниження може бути ознакою змін у ринкових умовах або зниження попиту на такі послуги.

Висока волатильність частки результатів від переоцінки та операцій купівлі-продажу (різке зростання на 5,8% у 2020 р., падіння на 8,57% у 2022 р., збільшення до 12,2% у 2023 р. тощо) підкреслює ризиковість банківських операцій на фінансових ринках.

Поступове зниження питомої ваги інших операційних доходів може свідчити про зміни у бізнес-моделі банків або перехід на більш стабільні джерела доходів. Повернення списаних активів коливається між 0,2% і 0,6% протягом аналізованого періоду, не маючи значного впливу на загальну

структуру доходів. Це свідчить про стабільний, хоча й незначний внесок цього джерела доходів.

В структурі витрат банківського сектору України спостерігається зниження частки процентних витрат та значне коливання частки комісійних, операційних та адміністративних витрат (рис. 2.4).

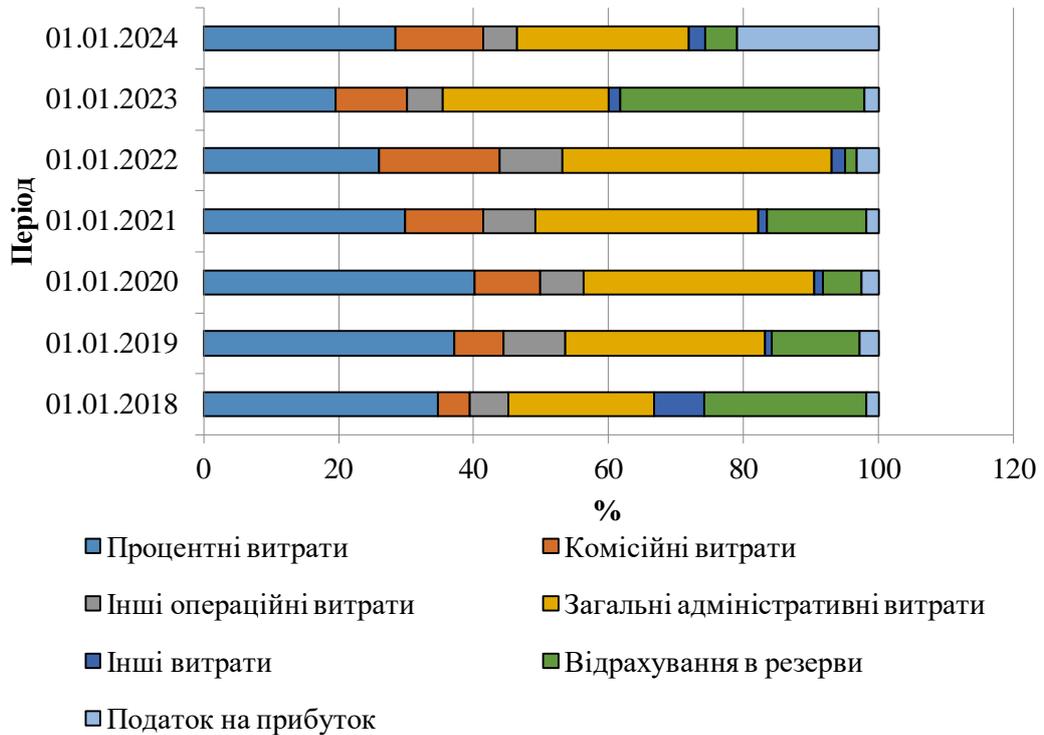

Рис. 2.4. Структура витрат банківського сектору України в період з 01.01.2018 р. по 01.01.2024 р.

Відрахування в резерви значно варіювалися, що вказує на реакцію банків на зміну економічного середовища та ризиків. Значне зростання питомої ваги податку на прибуток є наслідком збільшення прибутків банків.

Ці тенденції відображають складність та динамічність управління витратами у банківському секторі, що впливає на загальну фінансову стійкість і прибутковість банків.

Як видно з таблиці 2.3, попри поступове скорочення кількості банківських установ, фінансовий результат по банківській діяльності зростає.

Таблиця 2.3

Основні результати діяльності банківської системи України протягом 2018-2024 рр.

Показник, млн. грн.	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024
Чистий процентний дохід	5609	7027	7276	8505	11822	31405	19053
Чистий комісійний дохід	2674	3158	3491	3906	4974	4412	4724
Результат від торговельних операцій	-1059	1656	2688	-985	-42	5932	3794
Чистий операційний дохід від основної діяльності	7224	11841	13455	11426	16754	41749	27571
Чистий інший операційний дохід	-253	-340	-166	-370	-730	-569	-445
Чистий операційний дохід	6971	11501	13289	11056	16024	41180	27126
Інший дохід	130	79	96	97	90	76	125
Загальні адміністративні витрати	3601	4136	5018	5557	6243	6417	7560
Відрахування в резерви	1541	1759	1342	1134	1575	2488	-1253
Податок на прибуток	229	236	376	321	915	2275	3698
Фінансовий результат поточного року	1691	5426	6592	4050	7145	14694	16762

Загальне зростання чистого процентного доходу, зокрема значний скачок на 19 583 млн. грн. (+165,6%) на початку 2023 року, пов'язаний зі збільшенням процентних доходів як від високоліквідних активів, так і кредитування.

Коливання результату від торгівельних операцій з негативними значеннями у 2018, 2021 та 2022 роках та значним піком у 2023 році (5932 млн. грн.) вказує на високу волатильність ринкових умов та різну ефективність інвестиційних стратегій банків.

Загальне зростання чистого операційного доходу з 6971 млн. грн. у 2018 р. до 41 180 млн. грн. у 2023 р., що складає приріст у розмірі 490,7%, відображає високу ефективність операційної діяльності банківського сектору. Паралельно з цим зростають і витрати на податок на прибуток.

На перший погляд, загальна позитивна тенденція фінансових результатів до зростання свідчить про підвищення фінансової стійкості банківського сектору попри зовнішні виклики та економічні коливання, але, як видно з рисунку 2.5, показники рентабельності не завжди відображають аналогічну динаміку.

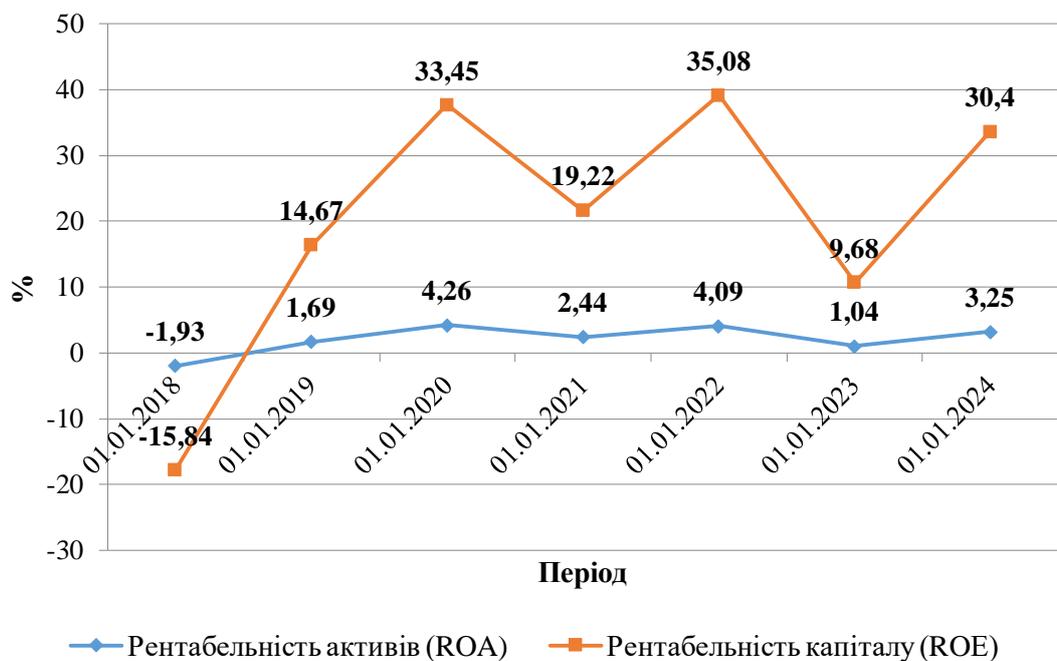

Рис. 2.5. Динаміка рентабельності активів та капіталу банківського сектору в період з 01.01.2018 р. по 01.01.2024 р.

Негативні показники рентабельності банківського сектору у 2018 році відображають низьку ефективність використання власного капіталу, вплив збитків попередніх років на прибутковість поточного року та високі витрати на формування резервів. У 2019-2020 роках спостерігається позитивна динаміка, хоча у 2019 році відрахування до резервів все ще становили відносно високу частку витрат. З рисунку 2.4 та рисунку 2.5 видно, що погіршення показників рентабельності відбувається саме в ті роки (2018, 2021, 2023), коли банки здійснюють значні відрахування в резерви, з чого можна зробити висновок про значний вплив цих витрат на прибутковість.

Проте, як було зазначено раніше, з початку повномасштабної війни банківська система України значною мірою залежить від державної підтримки у вигляді вкладень у державні фінансові інструменти. Це забезпечує поточну стабільність і прибутковість банків, але водночас створює певні деформації у структурі активів, знижуючи роль кредитування реального сектора економіки.

При цьому 28 серпня 2023 року голова Комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики подав до парламенту законопроект №9656, метою якого є тимчасове оподаткування «надприбутків» банків з 1 січня 2024 року по 31 грудня 2026 року додатковим податком у розмірі 5% від чистого процентного доходу [35]. Очікується, що це допоможе залучити додаткові кошти до державного бюджету, які будуть спрямовані на оборону країни.

Запровадження додаткового оподаткування банків, як пропонує законопроект №9656, може призвести до зростання процентних ставок за кредитами і не обов'язково забезпечить реальне збільшення надходжень до бюджету, враховуючи значну частку державних банків у системі.

Отже, фінансовий стан банківського сектору України характеризується стабільними доходами від основної діяльності, значною часткою державної підтримки та волатильністю фінансових результатів. Зміни в структурі доходів і витрат відображають реакцію банків на макроекономічні умови та

політичні фактори, включаючи війну. Основними викликами наразі залишаються залежність від державних інструментів та необхідність підтримки ліквідності в умовах економічної нестабільності.

2.2. Аналіз фінансової стійкості банківської системи України

В кінці 2006 року Національний банк України почав використовувати індикатори фінансової стійкості, розроблені Міжнародним валютним фондом, для моніторингу фінансової стабільності суб'єктів. Ця система індикаторів включає в себе зведені дані про діяльність депозитних установ, що дозволяє визначити роль банків у економічній системі країни та вплив макроекономічних умов на їх фінансовий стан [36]. Тобто індикатори фінансової стійкості – це показники, які відображають поточний фінансовий стан і стабільність фінансових установ країни та їхніх контрагентів з точки зору достатності капіталу, якості активів, прибутковості, рентабельності, ліквідності та чутливості до ринкових ризиків [37].

Індикатори фінансової стійкості дозволяють вчасно виявляти потенційні проблеми у фінансовій системі, що дає можливість регуляторам і банкам вживати превентивних заходів, оцінювати потреби в зміні політики (наприклад, введенні додаткових резервів або вимог до капіталу). Окрім цього, публікація індикаторів фінансової стійкості підвищує прозорість банківської системи, що сприяє зміцненню довіри з боку інвесторів, а вкладники, в свою чергу, можуть порівнювати фінансову стійкість банківських секторів різних країн.

В залежно від того як зростання значень індикаторів впливає на фінансову стійкість всієї банківської системи їх можна поділити на стимулятори та дестимулятори.

Основні індикатори оцінки стійкості банківської системи наведені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Характеристика основних індикаторів оцінки фінансової стійкості
банківського сектору

Категорія	Індикатор	Функція	Напрямок впливу на фінансову стійкість
Капітальна адекватність	Регулятивний капітал до активів, зважених за ризиком (I1)	Оцінка здатності банку покривати ризиковані активи капіталом	Стимулятор
	Капітал I рівня до активів, зважених за ризиком (I2)	Оцінка якості основного капіталу для покриття ризикованих активів	Стимулятор
Якість активів	Непрацюючі кредити за вирахуванням резервів під капітал (I3)	Оцінка ризику кредитного портфеля банку	Дестимулятор
	Непрацюючі кредити до загальної суми валових кредитів (I4)	Визначення частки проблемних кредитів у загальному кредитному портфелі	Дестимулятор
Прибутковість	Рентабельність активів (I6)	Оцінка ефективності використання активів банку для генерування прибутку	Стимулятор
	Дохід на регуляторний капітал (I7)	Визначення прибутковості власного капіталу банків	Стимулятор
	Відсоткова маржа до валового доходу (I8)	Оцінка ефективності управління активами та пасивами для отримання процентного доходу	Дестимулятор
Ефективність	Непроцентні витрати до валового доходу (I9)	Визначення частки витрат, не пов'язаних з процентними платежами, у загальному доході	Дестимулятор
Ліквідність	Ліквідні активи до загальних активів (I10)	Оцінка частки високоліквідних активів у загальному обсязі активів	Стимулятор
	Ліквідні активи до короткострокових зобов'язань (I11)	Оцінка здатності банку виконувати короткострокові зобов'язання за рахунок високоліквідних активів	Стимулятор
Чутливість до ринкового ризику	Чиста відкрита позиція в іноземній валюті до капіталу (I12)	Оцінка ризику, пов'язаного з коливанням валютних курсів	Дестимулятор

В таблиці 2.4 індикатори І1, І2, І6, І7, І10 та І11 вважаються стимуляторами фінансової стійкості, оскільки збільшення їх значень вказує на позитивні аспекти фінансової діяльності. З іншого боку, індикатори І3, І4, І8, І9 та І12 можна вважати де стимуляторами, оскільки зменшення їх значень свідчить про погіршення фінансової стійкості банківської системи.

Значення індикаторів фінансової стійкості, які відображають поточний стан банківської системи України, наведені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Індикатори фінансової стійкості банківської системи України протягом
2018-2023 років

Індикатор , %	Роки					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
І1	18,2	18,3	18,3	18	18,1	21,1
І2	17	17,1	17,2	16,9	16,9	12,2
І3	15,5	13,6	11,3	7,1	7,3	26,8
І4	10,4	8,0	7,7	5,4	4,8	5,0
І6	1,5	1,5	1,3	1,5	1,4	1,8
І7	12,4	13,3	10,6	12,9	11,8	15,9
І8	91,6	74,7	72,5	71,9	79,7	81,4
І9	70,6	60,4	57,5	58,9	59,2	52,5
І10	34	35,4	34,5	32,9	28,5	29,4
І11	45,9	49	46,9	44,9	39,6	41,5
І12	7,8	7,4	8,4	9,2	5,0	5,5

Банківський сектор України демонструє коливання та зміну тенденцій щодо рівня фінансової стійкості протягом розглянутого періоду (рис. 2.6). Деякі показники зростають, інші зменшуються, що вказує на складність управління ризиками та адаптацію до змінних економічних умов.

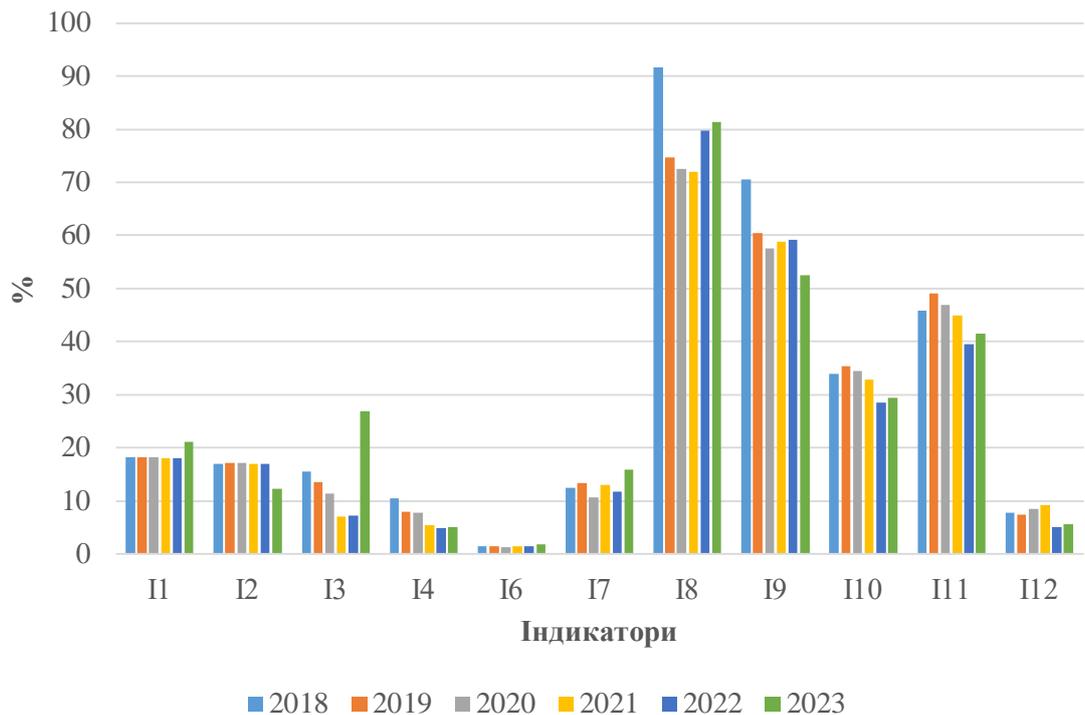

Рис. 2.6. Динаміка індикаторів фінансової стійкості банківського сектору України за 2018-2023 рр.

Зміни індикатора I1, який відображає співвідношення регулятивного капіталу та зважених за ризиком активів, у банківському секторі України протягом досліджуваного періоду свідчать про стабільний рівень капітальної адекватності з незначним підвищенням у 2023 році. Протягом 2018-2022 років I1 залишався відносно незмінним в межах 18-18,3%, а у 2023 році показник зріс до 21,1%, що свідчить про покращення капітальної бази банків. Збільшення капітальної адекватності знижує системний ризик, оскільки більш капіталізовані банки менш вразливі до несподіваних втрат та кризових ситуацій.

Оптимальне співвідношення між регулятивним капіталом та активами зваженими за ризиком повинно забезпечувати достатню здатність банків витримувати можливі втрати та ризики, що виникають у їхній діяльності. Воно може варіювати в залежності від багатьох факторів, таких як рівень ризику, видів активів та стратегії управління ризиками.

У 2018 році індикатор I2 становив 17%, після чого досягнув свого піку у 2019-2020 роках у розмірі 17,2% з подальшим зменшенням у наступні роки. Оскільки показник I2 належить до стимуляторів, його значне зниження наприкінці досліджуваного періоду до 12,2% сигналізує про ослаблення фінансової стійкості банків, а саме – зменшення їхньої здатності покривати ризикові активи високоякісним капіталом.

На початку досліджуваного періоду індикатор I3 становив 15,5%, і протягом 2019-2021 років поступово зменшувався поки не досягнув 7,1% у 2021 році. Тенденція до зниження цього показника є позитивним сигналом, що свідчить про покращення якості кредитного портфеля банків і зменшення частки проблемних кредитів відносно капіталу. У 2022 році показник I3 залишився на рівні 7,3%, що вказує на стабілізацію частки недіючих кредитів у капіталі банків. Різке зростання показника I3 у 2023 році до 26,8% вказує про підвищений ризик для фінансової стійкості банківського сектору, оскільки висока частка недіючих кредитів може вплинути на здатність банків підтримувати капітал на належному рівні.

Поступове зниження частки недіючих кредитів (I4) протягом 2018-2022 років з 10,4% до 4,8% свідчить про покращення якості кредитного портфеля банків і зменшення частки проблемних кредитів відносно сукупних валових кредитів. У 2023 році показник I4 зріс до 5%. Це незначне зростання, але варте уваги, оскільки може вказувати на початкові ознаки погіршення якості кредитного портфеля. У порівнянні з індикатором I3, який різко зріс у 2023 році, I4 показує більш стабільну ситуацію з меншим зростанням частки недіючих кредитів до сукупних валових кредитів. Тому хоча частка недіючих кредитів у капіталі значно зросла, загальна частка недіючих кредитів у загальному розмірі кредитів залишилася відносно стабільною. Таким чином, індикатор I4 відображає позитивні тенденції у банківському секторі України протягом 2018-2022 років з незначним зростанням у 2023 році, що вказує на можливі виклики, але не свідчить про критичне погіршення ситуації.

Показник рентабельності активів (ROA) або І6 є важливим показником фінансової ефективності банків. Зростання цього показника у 2023 році до 1,8% свідчить про покращення здатності банків генерувати прибуток з активів. В той час як показник І3 (співвідношення недіючих кредитів до капіталу) значно зріс у 2023 році, динаміка індикатора І6 вказує на те, що, незважаючи на зростання проблемних активів, банки змогли підтримати і навіть покращити свою загальну прибутковість.

Динаміка норми прибутку на капітал (ROE) або І7 має тенденцію до коливань. За досліджуваний період показник І7 досягнув піку у 2023 році у розмірі 15,9% (+3,5% у порівнянні з 2018 роком), що свідчить про позитивні перспективи для банківського сектору.

Індикатор І8 відображає здатність банків генерувати процентні доходи від основної діяльності. У 2018 році показник І8 становив 91,6%, але в наступні роки спостерігалось зниження: 74,7% у 2019 році, 72,5 у 2020 році та 71,9% у 2021 році – загалом на 19,7% за 3 роки. Якщо повернутися до рисунку 2.3, можна помітити, що саме в цей період відбувалися зміни в структурі доходів банківського сектору: частка процентної маржі у валовому доході поступово зменшувалася, в той час частка комісійних доходів – зростала. У 2022 році показник зріс до 79,7% і продовжив зростання у 2023 році до 81,4%, що свідчить про часткове відновлення.

Хоча І6 та І7 показують загальну прибутковість активів і капіталу, І8 фокусується на значенні процентної маржі, що є основним джерелом доходу для багатьох банків. Відновлення І8 у 2022-2023 роках узгоджується з покращення рентабельності активів та капіталу, що свідчить про загальне покращення фінансових показників банків.

На початку досліджуваного періоду індикатор І9 становив 70,6%, але в наступні роки спостерігалось постійне зниження з незначним коливанням у 2022 році. Загалом, зниження показника І9 свідчить про те, що частка непроцентних витрат у валовому доході банків поступово зменшувалася. Показники І8 та І9 доповнюють один одного, показуючи співвідношення

різних типів доходів і витрат до валового доходу. Зниження І9 на фоні підвищення І8 у 2022-2023 роках вказує на зростання ефективності банківського сектору як у збільшенні процентних доходів, так і в контролі над витратами.

Ліквідні активи важливі для забезпечення здатності банків виконувати свої зобов'язання. У 2019 році індикатор І10 зріс до 35,4%, проте в наступні роки спостерігалось зниження. Незначне підвищення у 2023 році до 29,4% свідчить про стабілізацію після значного зниження у 2022 році. Незважаючи на зниження І10, стабільні або покращені показники І6 та І7 можуть свідчити, що банки успішно знаходять баланс між ліквідністю та прибутковістю, навіть при зменшенні частки ліквідних активів.

Показники І10 та І11 разом надають комплексне уявлення про ліквідність банків. Зниження І10 може свідчити про зміну структури активів, тоді як І11 допомагає зрозуміти, наскільки ці зміни впливають на здатність банків виконувати свої короткострокові зобов'язання.

Динаміка І11 є аналогічною до динаміки І10. Таким чином, падіння значення показників І11 та І10 вказує на загальне зменшення ліквідності банківського сектору.

Індикатор І12 доповнює І1 та І2, оскільки вони всі вказують на різні аспекти фінансової стійкості. За весь досліджуваний період показник І12 зменшився на 2,3%, хоча і відбувалися коливання. Зниження цього показника означає зменшення валютного ризику, що є позитивним фактором для фінансової стійкості банку.

Загалом, наявність коливань у динаміці цих індикаторів вказує на складність економічного середовища, у якому функціонує банківська система України, а також на необхідність постійного вдосконалення стратегій управління ризиками та фінансової діяльності для забезпечення стабільності та надійності системи.

Проте аналіз динаміки індикаторів фінансової стійкості надає поверхневе уявлення про фінансову стійкість банківської системи. Для більш

повної оцінки доцільно досліджувати їх в комплексі з нормативами Національного банку.

Відповідно до постанови Правління Національного банку України № 368 від 28.08.2001 р. з метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності, була розроблена та введена Інструкція про порядок регулювання діяльності банків України, в якій встановлено порядок визначення регулятивного капіталу банку та обов'язкових до виконання всіма банками пруденційних нормативів [38].

Недотримання банком пруденційних нормативів є підставою для розгляду Національним банком питання щодо застосування заходу впливу в межах чинного законодавства [38].

Введення пруденційних нормативів центральним банком є важливим і дієвим кроком для забезпечення фінансової стійкості банківського сектору. Ефективне застосування цих нормативів забезпечує здатність банківської системи протистояти економічним шокам та запобігає системним кризам, що є критично важливим для довгострокової стабільності фінансової системи країни.

Окрім того, що регулятивний капітал є одним з найважливіших показників діяльності банків, він також виступає як база для розрахунку пруденційних нормативів. Він складається з осново капіталу (1-го рівня) та додаткового капіталу (2-го рівня). Основний капітал вважається постійним, він не може бути переданий чи перерозподілений і повинен повністю покривати поточні збитки. Додатковий капітал є менш стабільним [38].

Як видно з таблиці 2.6, весь період регулятивний капітал банківського сектору мав тенденцію до зростання з незначним зменшенням у 2023 р.

Таблиця 2.6

Динаміка виконання пруденційних нормативів Національного банку України банківським сектором
у 2018-2023 рр.

№ з/п	Норматив		Оптимальне значення	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1	Н1	Регулятивний капітал, млн. грн.	–	115 817,6	126 116,7	150 313,8	182 283,6	211 742,3	211 091,1
2	Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу, %	не менше 10%	16,1	16,18	19,66	21,98	18,01	19,68
3	Н3	Норматив достатності основного капіталу, %	не менше 7%	–	10,43	13,5	15,67	11,99	13,12
4	Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, %	не більше 25%	20,29	19,83	17,61	19,14	18,6	17,8
5	Н8	Норматив великих кредитних ризиків, %	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	208,31	176,23	105,00	87,39	72,35	86,33
6	Н9	Норматив максимального кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами, %	не більше 25%	17,89	10,41	7,02	4,1	3,71	2,81
7	Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою, %	не більше 15%	0,0001	0,0009	0,0002	0,0002	0,0005	0
8	Н12	Норматив загальної суми інвестування, %	не більше 60%	0,22	0,15	0,13	0,1	0,17	0,02

Постійне перевищення нормативу достатності регулятивного капіталу рекомендованого значення свідчить про адекватну капіталізацію банків, що дозволяє їм витримувати економічні шоки та забезпечувати належний рівень захисту вкладників.

Значення достатності основного капіталу також перевищували мінімальну вимогу у 7%. Високий рівень основного капіталу є свідченням стабільної та надійної основи банківської системи, що дозволяє забезпечувати стабільність у довгостроковій перспективі.

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента у 2018-2023 рр. знаходився в припустимих межах та мав позитивну динаміку до зменшення у порівнянні з початковим періодом, хоча і з незначними коливаннями. Це свідчить про контрольовану концентрацію ризику, що зменшує ризик значних втрат від дефолту окремих великих позичальників.

Тенденція до зниження нормативу максимального ризику за операціями з пов'язаними з банком особами та особливо низький рівень ризиків у 2023 р. у розмірі 2,81% свідчить про ефективне управління ризиками та дотримання принципів прозорості та доброчесності.

Низький рівень інвестування (значення близькі до нуля) в окремі цінні папери свідчить про дуже консервативну інвестиційну політику, що зменшує ризики втрат від інвестиційної діяльності, але також і стримує розвиток банківської системи.

Банківська система України демонструє позитивну динаміку в більшості нормативних показників, що свідчить про зміцнення фінансової стійкості. Наявність достатніх ресурсів для покриття ризиків та забезпечення стабільності банків вказують високі показники достатності регулятивного та основного капіталу. Незважаючи на тенденцію до зниження, норматив великих кредитних ризиків залишається високим, що вказує на потенційну небезпеку значних втрат у разі дефолтів великих позичальників. Хоча рівень недіючих кредитів знизився, він все ще є значним ризиком для банківської

системи. Особливо це стосується індикатора ІЗ, який значно зріс до 26,8% у 2023 році.

Загалом, банківська система України має адекватний рівень капіталізації, що перевищує мінімальні вимоги Національного банку. Протягом 2018-2022 років спостерігалось поступове зниження частки непрацюючих кредитів, що свідчить про покращення якості кредитного портфеля. Однак, зростання цього показника у 2023 році вказує на нові виклики для банків. Рентабельність активів та капіталу зросла у 2023 році, що свідчить про покращення здатності банків генерувати прибуток. Це позитивно впливає на загальну фінансову стійкість, оскільки підвищення прибутковості сприяє накопиченню капіталу та покриттю можливих збитків. Ліквідні активи зменшилися протягом досліджуваного періоду, що викликає занепокоєння щодо здатності банків виконувати свої короткострокові зобов'язання. Консервативна інвестиційна політика банків, що відображається у низьких рівнях інвестування в окремі цінні папери, зменшує інвестиційні ризики, але також стримує можливості розвитку банківської системи.

Таким чином, фінансова стійкість банківської системи України демонструє позитивні тенденції, зокрема, у зростанні капіталізації та покращенні якості активів. Однак, існують важливі виклики, такі як високі кредитні ризики.

2.3. Оцінювання рівня системного ризику банківської системи України

Оцінка рівня системного ризику є фундаментальним компонентом забезпечення фінансової стабільності, попередження криз, захисту вкладників і споживачів, а також ефективного функціонування банківської системи.

У центрі концепції системного ризику стоїть «ефект зараження» як механізм поширення негативних ефектів [39]. Науменкова С. та Міщенко В. наводять наступне визначення системного ризику: «це ризик, що об'єктивно

впливає із наявності системного взаємозв'язку та накопичення диспропорцій у діяльності окремих секторів чи фінансових інститутів на основі реалізації механізмів трансмісії ризиків і потенційного взаємного зараження унаслідок недостатньої керованості фінансовими процесами в окремих фінансових інститутах або у фінансовій системі в цілому» [40]. Рисін В. робить акцент на ймовірності системних подій, викликаних як внутрішніми, так і зовнішніми шоками, та їх наслідками для фінансової системи [41].

Виходячи з цих підходів до визначення системного ризику, можна виокремити кілька ключових факторів, які необхідно досліджувати в першу чергу:

- 1) економічний та політичний вплив;
- 2) фінансова взаємозалежність;
- 3) концентрація та поширення ризиків;
- 4) диспропорції та їх накопичення;
- 5) регуляторна ефективність та інституційна спроможність.

Відповідно до Положення про порядок визначення системно важливих банків Національний банк України кожного року визначає системно важливі банки – установи, які мають значний вплив на фінансову стабільність банківської системи через їх розмір, складні взаємозв'язки та важливість у фінансовій інфраструктурі. Падіння або значні проблеми в таких банках можуть призвести до серйозних негативних наслідків для всієї фінансової системи, викликаючи ланцюгові реакції через різні канали взаємодії.

Таким чином, можна виокремити ключові компоненти моделі системного ризику банківського сектору: системно важливі банки, контрагенти банків (підприємства, фізичні особи), макроекономічні фактори (ВВП, рівень безробіття, ставка рефінансування), ринкові ризики (валютний та процентний ризики, ліквідність ринку), регуляторні заходи (політика нагляду та контролю, пруденційні нормативи) (рис. 2.7).

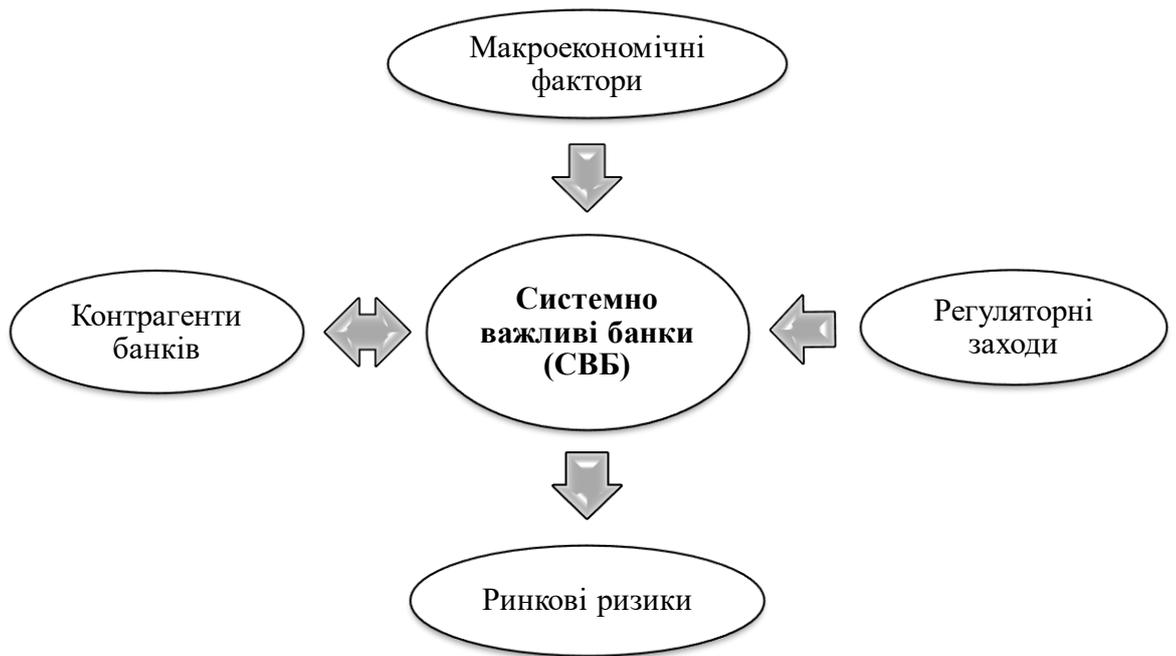

Рис. 2.7. Модель системного ризику банківського сектору

Макроекономічні фактори впливають на фінансовий стан і стійкість банківської системи через економічні умови. Системно важливі банки є центральним елементом моделі, адже вони взаємодіють з усіма іншими елементами: впливають на контрагентів через кредитні та депозитні операції, підлягають регуляторним заходам, піддаються ринковим ризикам. Контрагенти банків можуть впливати на ризиковий профіль через свої фінансові зобов'язання перед банками. Ринкові ризики можуть впливати на фінансовий стан банків через зміни у валютних курсах, процентних ставках та ліквідності ринку. Регуляторні заходи визначають нормативи та вимоги, які мають виконувати банки для підтримання стабільності.

Взаємодія кожного елемента із системно важливими банками демонструє, наскільки взаємопов'язана банківська система з ширшим економічним та регуляторним середовищем.

Станом на березень 2024 року системно важливими банками в Україні є: А-Банк, Креді Агріколь Банк, Кредобанк, ОТП банк, Ощадбанк, Південний,

ПриватБанк, ПУМБ, Райффайзен Банк, Сенса банк, Таскомбанк, Укргазбанк, Укрексімбанк, Укрсиббанк та Універсал банк [42].

Частка чистих активів системно важливих банків у чистих активах в цілому по банківській системі зростає щорічно, досягнувши 84,87% у 2024 році (рис. 2.8).

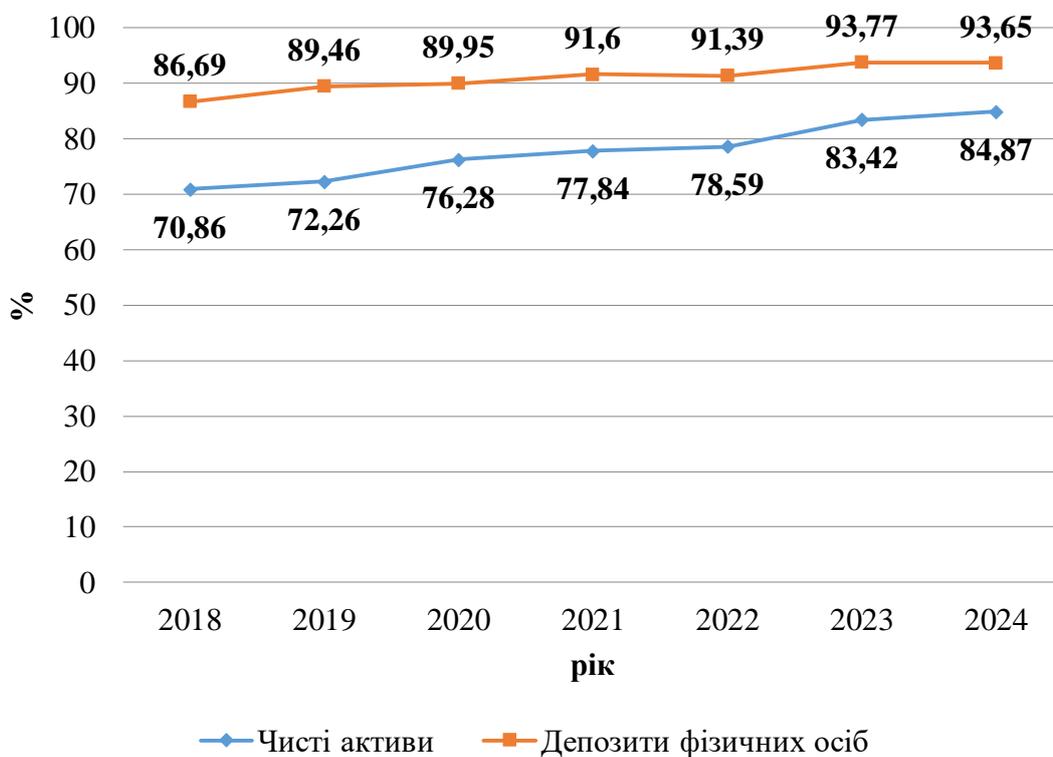

Рис. 2.8. Частка системно важливих банків за окремими показниками у 2018-2024 рр.

Таким чином, на інші 48 діючих банків припадає лише 15,13%, в середньому – по 0,3% на банк. Стабільність банківської системи України дедалі більше залежить від кількох великих банків.

Аналізуючи розподіл чистих активів між банками, можна визначити, наскільки рівномірно розподілені ризики в системі. У 2018 році найбільша частка чистих активів припадала на Ощадбанк (19,60%), ПриватБанк (15,89%) та Укрексімбанк (8,97%). На початку 2024 року розподіл дещо змінився (рис. 2.9): найбільш капіталізованим банком є ПриватБанк – 28,13%, частка Ощадбанку складає 9,08%, що менше на 10,52% у порівнянні з базовим

періодом, а питома вага Укрексімбанку становить всього 3,1%. Натомість третім по капіталізації банків став Райффайзен Банк (7,37%), який входить до іноземних банківських груп.

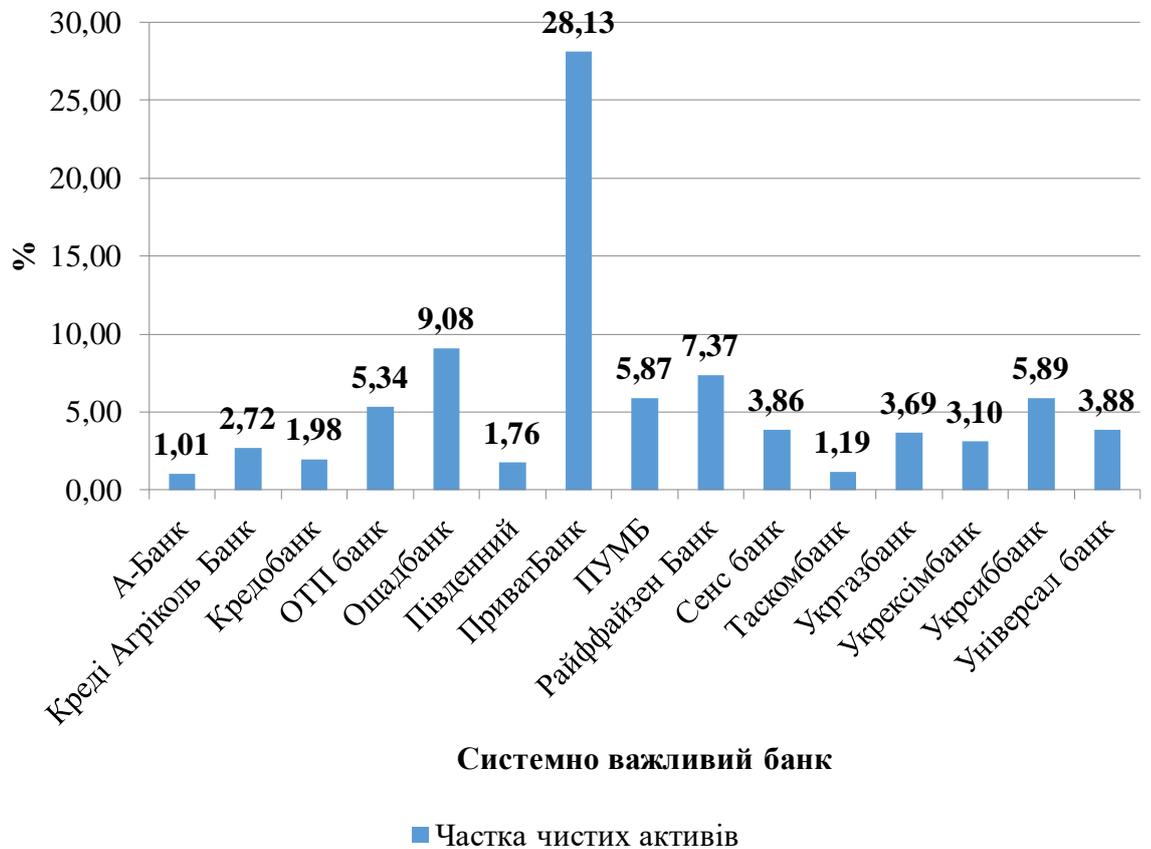

Рис. 2.9. Частка чистих активів системно важливих банків у 2024 році

Висока концентрація активів у кількох великих банках означає, що ризики розподілені нерівномірно. Це підвищує вразливість всієї системи до шоків, які можуть вплинути на виділені банки.

На рисунку 2.8 спостерігається зростання частки депозитів фізичних осіб у системно важливих банках – майже на 7% за досліджуваний період. У 2024 році найбільша частка депозитів фізичних осіб припадала на Ощадбанк (17,38%) та ПриватБанк (36,13%). Більше половини депозитів фізичних осіб в Україні зосереджено у двох банках. Інші 6,35% депозитів фізичних осіб припадають на 48 банків, в середньому всього 0,1% на банк.

При цьому ПриватБанк та Ощадбанк мають високу залежність від цих депозитів – 65,06% та 59,49% відповідно. У разі фінансових проблем у

ПриватБанку чи Ощадбанку може виникнути ефект доміно, що призведе до паніки серед вкладників і може викликати масове вилучення коштів з інших банків.

Загальна фінансову стабільність банківської системи України залежить від ефективного управління системно важливими банками, на які припадає більшість депозитів фізичних осіб. Підвищення концентрації депозитів у великих банках підкреслює необхідність зміцнення їхньої фінансової стійкості та запровадження заходів для підтримки та розвитку дрібних банків, що забезпечить більш рівномірний розподіл депозитів та зниження системних ризиків.

Логічними заходами для стримування та моніторингу ризиків, пов'язаних з системно важливими банками, є диверсифікація їхніх активів та джерел фінансування, розробка детальних антикризових планів для кожного системно важливого банку, які включають заходи для швидкого реагування на фінансові шоки, а також впровадження механізмів підтримки фінансової стабільності, включаючи вимоги до капітальної адекватності та ліквідності.

Національний банк України здійснює посилений контроль за системно важливими банками та встановлює для них додаткові вимоги з метою зменшення ймовірності їхнього банкрутства. Для системно важливих банків запроваджується буфер системної важливості – додаткова вимога до основного капіталу, що передбачає формування банком буферу понад нормативне значення достатності основного капіталу. Як зазначається регулятором, буфер капіталу підвищує здатність банку покривати неочікувані збитки, що знижує ризик дефолту та зменшує масштаби його наслідків. Крім того, буфер може частково компенсувати окремі конкурентні переваги системних установ, створюючи справедливі умови для малих і середніх банків. Окрім цього, системно важливі банки повинні дотримуватися підвищеного нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – не більше 20%, у той час як загальна вимога становить 25% [43].

Такі дії Національного банку України можуть бути ефективними для запобігання поширенню системного ризику, але є й деякі спірні та проблемні питання:

1) вимоги до додаткового капіталу можуть збільшити витрати банків на його залучення, що може негативно вплинути на їхню рентабельність та конкурентоспроможність;

2) жорсткі нормативи можуть обмежити можливості банків щодо кредитування великих клієнтів, що може знизити економічну активність суб'єктів господарювання;

3) банки можуть намагатися обійти нові вимоги, що може призвести до появи нових ризиків у фінансовій системі, наприклад, через використання складних фінансових інструментів або переміщення ризиків за межі регульованої сфери.

Важливо враховувати потенційні негативні наслідки цих заходів та здійснювати постійний моніторинг їхньої ефективності, щоб своєчасно коригувати політику регулювання.

Аналіз виконання нормативу Н7 дозволяє виявити потенційні ризики, пов'язані з концентрацією кредитних ризиків у системно важливих банках. Висока концентрація може свідчити про підвищену вразливість до дефолтів великих позичальників і підвищений системний ризик, що може поширитися через банківську систему у разі проблем з кредитуванням.

У таблиці 2.7 на основі показників АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Універсал банк», АТ «Райффайзен банк» та АТ «Сенс банк» проведено аналіз виконання спеціального нормативного значення максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента для системно важливих банків за 2020-2024 рр.

Таблиця 2.7

Виконання нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) п'яти системно важливих банків у 2020-2024 рр.

№ з/П	Системно важливий банк	Спеціальне нормативне значення	2020		2021		2022		2023		2024*	
			факт.	відповід.								
1	АТ КБ "ПриватБанк"	20%<	16,64	+	9,62	+	8,01	+	6,37	+	10,77	+
2	АТ "Ощадбанк"		21,6	-	20,35	-	27,46	-	9,79	+	7,64	+
3	АТ "Універсал банк"		12,3	+	11,52	+	11,74	+	14,79	+	15,74	+
4	АТ "Райффайзен банк"		10,43	+	15,12	+	14,27	+	15,18	+	13,06	+
5	АТ "Сенс банк"		14,35	+	18,32	+	14,72	+	24,42	-	17,93	+

*дані станом на 01.05.2024 р.

АТ КБ «ПриватБанк» виконував норматив Н7 у всі розглянуті роки, окрім цього він знаходиться на досить низькому рівні, починаючи з 2021 року, що свідчить про хороше розподілення кредитного ризику. АТ «Універсал банк» та АТ «Райффайзен банк» також стабільно виконують норматив, підтримуючи припустимий рівень кредитного ризику.

АТ «Ощадбанк» становить одну з найбільших часток показників в банківському секторі, тому перевищення нормативу у 2020-2022 роках значно підвищувало системний ризик. Проте у 2023 та 2024 роках ситуація покращилась.

АТ «Сенс банк» перевищував норматив у 2023 році на 4,42%, що вказує на підвищений системний ризик у цей період. У решту років банк виконував норматив.

Можна зробити висновок, що більшість системно важливих банків дотримуються нормативу Н7, що свідчить про розподілений кредитний ризик та зменшення системного ризику. Однак, окремі випадки перевищення нормативу вказують на тимчасові періоди підвищеного ризику, які потребували додаткової уваги регулятора. Найбільші ризики спостерігались у АТ «Ощадбанк» у 2022 році (перевищення на 7,45%) та АТ «Сенс банк» у 2023 році, що могло призвести до негативних наслідків для фінансової стабільності у ці роки.

Коваленко В.В. та Радова Н.В. виділяють індикатори фінансової стабільності, які оцінюють виконання банківською системою основних функцій на макроекономічному рівні. Автори включають до цієї групи такі показники як динаміка розвитку банківської системи (капітал, активи, кредити, депозити) та співвідношення їх та макроекономічних показників (ВВП, доходами населення) розвитку країни [44].

Важливо враховувати макроекономічні умови та їхній вплив на банківську систему.

Співвідношення активів банків до ВВП у країнах ЄС становить понад 150-200%, у США – понад 300%. Аналогічна тенденція характерна і для

відношення капіталу банків до ВВП у розвинених країнах світу, де зазначений показник становить понад 40% [45]. За досліджувані роки співвідношення активів банків до ВВП України коливалося в середньому на 3,32% та досягнуло максимального значення 39,55% у 2022 році (рис. 2.10).

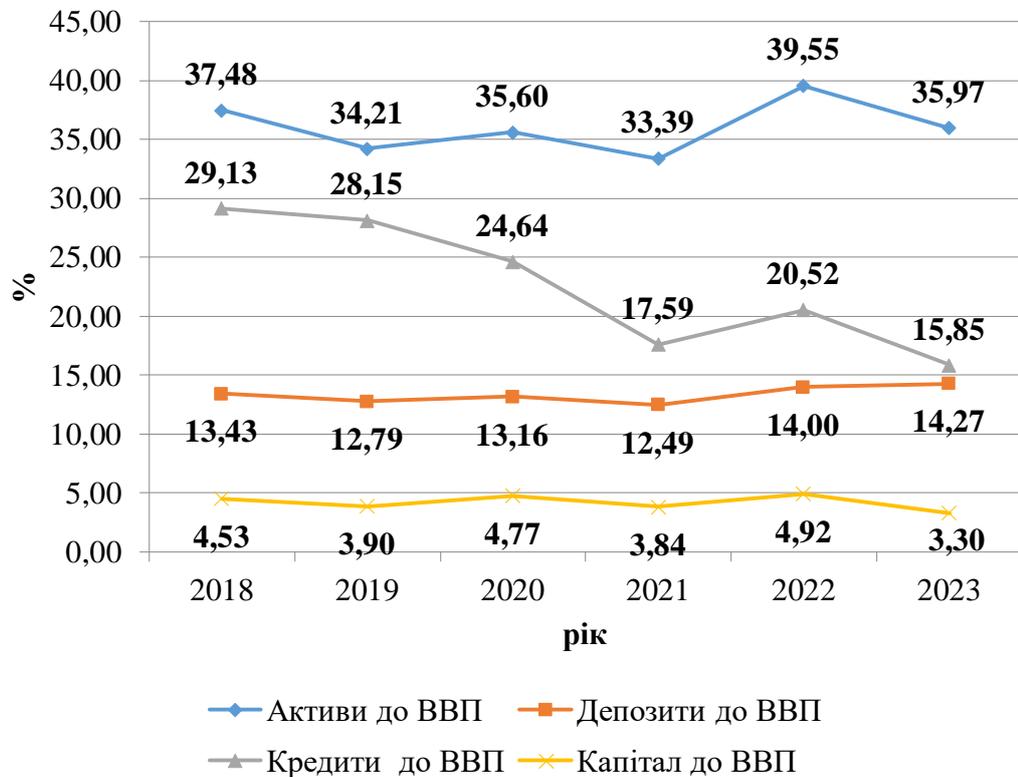

Рис. 2.10. Динаміка індикаторів фінансової стабільності банківської системи за виконання нею функцій на макrorівні за 2018-2023 рр.

Співвідношення капіталу банківського сектору до ВВП України знаходиться на досить низькому рівні. Зниження цього показника у 2023 році до 3,3% є тривожним сигналом про послаблення капітальної бази банків.

Відношення депозитів до ВВП відображає обсяги ресурсів, які населення та підприємства зберігають у банках. Зростання цього показника може свідчити про довіру до банківської системи, однак, високі значення можуть також означати більший ризик у разі раптового вилучення депозитів.

Високий рівень кредитування відносно ВВП може вказувати на значні ризики в банківському секторі, пов'язані з можливістю неповернення кредитів. Зниження цього показника у 2021 та 2023 роках пов'язано з більш

стрімким зростанням ВВП у порівнянні з обсягом кредитування банками, який навпаки скорочувався.

Отже, на основі розрахованих показників було виявлено проблеми з капіталізацією банківського сектору України. Співвідношення капіталу до ВВП є важливим показником фінансової стійкості. Низький рівень цього показника може свідчити про підвищений ризик для банків у разі економічних потрясінь.

Окрім цього, суттєвий вплив на системний ризик банківської системи мають непрацюючі кредити. Висока частка непрацюючих кредитів погіршує фінансову стійкість банків, оскільки проблемні кредити не приносять доходу, а також вимагають створення резервів для покриття можливих збитків. Це знижує рентабельність банків та їх здатність генерувати капітал для подальшого зростання.

Загальний рівень непрацюючих кредитів в системі дає уявлення про якість активів, а частка непрацюючих кредитів у розрізі різних груп банків допомагає ідентифікувати, які саме сегменти мають найбільші проблеми з кредитним портфелем (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Частка непрацюючих кредитів (NPL) у розрізі груп банків України
за 2018-2024 рр.

Показник / Рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
Частка непрацюючих кредитів по системі в цілому	52,2%	48,9%	45,7%	37,8%	27,3%	38,1%	37,4%
Банки з державною часткою	55,7%	55,0%	49,3%	43,7%	27,4%	41,1%	42,4%
Приватбанк	87,6%	83,4%	78,4%	74,0%	69,9%	69,2%	63,0%
Банки з приватним капіталом	24,1%	23,7%	19,5%	15,3%	10,5%	23,6%	16,0%

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7	8
Банки іноземних банківських груп	17,9%	12,5%	15,2%	11,7%	5,8%	18,8%	15,9%
Банки передані ФГВФО (або припинили діяльність)	64,8%	75,7%	77,5%	78,1%	74,5%	27,4%	0,0%
Покриття NPL резервами	85,2%	90,3%	95,2%	97,5%	102,1%	94,6%	94,0%

З 2018 по 2022 рік спостерігається стабільне зниження частки непрацюючих кредитів з 52,2% до 27,3%. Це свідчить про деяке покращення якості активів банківської системи. Однак, у 2023 році частка непрацюючих кредитів зросла на 10,9%, після чого знизилася на 0,8% у 2024 році, що пов'язано з кризовими явищами в економічному середовищі країни, які погіршили якість кредитного портфеля.

Частка непрацюючих кредитів в банках з державною часткою стабільно є вищою за середній показник по системі, особливо у 2023-2024 роках. Окрім цього, частка непрацюючих кредитів у АТ КБ «ПриватБанк» значно перевищує інші групи банків, хоча й знизилась з 87,6% у 2018 році до 63% у 2024 році. Це є серйозним індикатором системного ризику, враховуючи важливість АТ КБ «ПриватБанк» для фінансової системи України.

Частка непрацюючих кредитів у банках з приватним капіталом нижча за середню по системі, проте значно коливається: у 2022 році відбулося зниження до 10,5%, потім різке зростання на 13,1%, після чого падіння на 7,6%.

Банки іноземних банківських груп мають найнижчу частку непрацюючих кредитів, що свідчить про високий рівень управління ризиками. Проте зростання частки на 13% у 2023 році вказує на труднощі, викликані зовнішніми факторами.

Кредити банків, які передані до Фонду гарантування вкладень фізичних осіб (ФГВФО) або були ліквідовані склали високу частку до 2022 року, після чого відбулося різке зниження на 47,1% у 2023 році. У 2024 році частка непрацюючих кредитів у цій групі була відсутня. Така тенденція свідчить про процеси очищення банківської системи від проблемних активів.

Високий рівень покриття непрацюючих кредитів резервами, що перевищує 90%, свідчить про адекватне управління ризиками та готовність банків до можливих втрат. Зниження цього показника до 94,6% у 2023 році і 94% у 2024 році не є критичним, але сигналізує про потребу в підтримці високого рівня резервів.

Висока частка непрацюючих кредитів є ключовою ознакою системного ризику. Дані показують, що проблемні кредити знижувалися до 2021 року, але знову почали зростати у 2022 та 2023 роках. Найбільше занепокоєння викликає АТ КБ «ПриватБанк», у якого частка непрацюючих кредитів у 2024 році становила 63%, що суттєво вище за середній показник по системі (37,4%).

Частка активів системно важливих банків у чистих активах банківської системи постійно зростала, досягнувши 84,87% у 2024 році. Така висока концентрація активів у кількох великих банках підвищує системний ризик, оскільки проблеми в цих банках можуть мати значний вплив на всю систему.

Висока частка депозитів фізичних осіб у системно важливих банках (до 93,65% у 2024 році) підвищує ризик ліквідності у разі масового відтоку депозитів. При цьому падіння індикаторів І10 та І11 вже вказує на зменшення загальної ліквідності банків.

Загалом, до основних викликів, з якими наразі стикається банківська система України можна віднести: високі відрахування в резерви, потенційні податкові тягарі, висока залежність від державної підтримки, зниження ліквідності, сильна концентрація ресурсів в системно важливих банках, рівень недіючих кредитів в системі.

Проте можна виділити і позитивні аспекти фінансової стійкості банківського сектору України. По-перше, тенденція регулятивного капіталу

банків до зростання свідчить про зміцнення фінансової бази. По-друге, за весь аналізований період сукупний фінансовий результат банків був позитивним. По-третє, показник покриття проблемних кредитів резервами залишається на досить високому рівні. Також варто відзначити низький рівень ризику за операціями з пов'язаними особами, що свідчить про дотримання прозорих стандартів.

Банківська система України має стабільні доходи від основної діяльності, але є вразливою до макроекономічних умов та політичних ризиків, зокрема впливу повномасштабного військового вторгнення. Зміни у структурі доходів і витрат відображають адаптацію банків до змінних умов, що є ключовим фактором для їхньої фінансової стійкості.

В динаміці фінансову стійкість банківської системи України за останні роки можна назвати стабільною. Враховуючи складні економічні та політичні умови, з якими зіткнулася Україна внаслідок повномасштабного вторгнення росії, банківський сектор демонструє високий рівень фінансової стійкості, зокрема завдяки політиці регулювання Національного банку та очищенню сектора від проблемних установ.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Особливості забезпечення фінансової стійкості банківської системи України в умовах воєнного стану

Банківська система є основою економіки, оскільки вона забезпечує функціонування грошового обігу, кредитування бізнесу та населення. Нестабільність банків може призвести до економічної кризи.

Важливу роль відіграє довіра до фінансових інститутів. Так, високий рівень довіри до банківської системи забезпечує стабільність депозитів та інших фінансових операцій, а втрата довіри може спричинити масовий відтік коштів, що ще більше погіршить ситуацію.

Стабільні банки мають змогу інвестувати в нові технології та фінансові продукти, сприяючи розвитку економіки та підвищенню конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні. Окрім цього, фінансова стабільність є ключовою умовою для інтеграції у світову економічну систему. Це сприяє залученню іноземних інвестицій і співпраці з міжнародними фінансовими інституціями.

Економічна нестабільність, спричинена нестійкістю банків, може призвести до зростання безробіття, зниження рівня життя населення та соціальних потрясінь.

Всі ці фактори обумовлюють необхідність забезпечення фінансової стійкості банківської системи. Особливо важливого значення стійкість банківського сектору набуває в умовах військового стану.

Військові дії часто призводять до зниження виробництва, скорочення інвестицій і загального уповільнення економічної активності. Це негативно впливає на банківський сектор, зменшуючи попит на кредитування та підвищуючи ризик неплатежів по існуючих кредитах. Невпевненість і паніка серед населення можуть призвести до масового відтоку депозитів з банків. Клієнти можуть масово знімати свої гроші для забезпечення нагальних потреб або через страх втрати коштів у разі ескалації конфлікту. Військовий стан

може суттєво підірвати довіру населення та бізнесу до банківської системи, що ускладнить залучення нових клієнтів і збереження існуючих.

В такому випадку відтік депозитів та інші фактори можуть призвести до проблем з ліквідністю, внаслідок чого банки будуть змушені шукати додаткові джерела фінансування, що призведе до різкого зростання зобов'язань.

Регулятор може ввести нові обмеження, які суттєво вплинуть на діяльність банків, наприклад: контроль за капіталовкладеннями, обмеження на зняття готівки тощо. Це важливі заходи для підтримки фінансової стабільності, проте вони можуть знизити показники банків.

Таким чином, воєнний стан створює комплексний набір ризиків для банківського сектору, впливаючи як на зовнішнє середовище, так і на внутрішні операції банків (рис. 3.1).

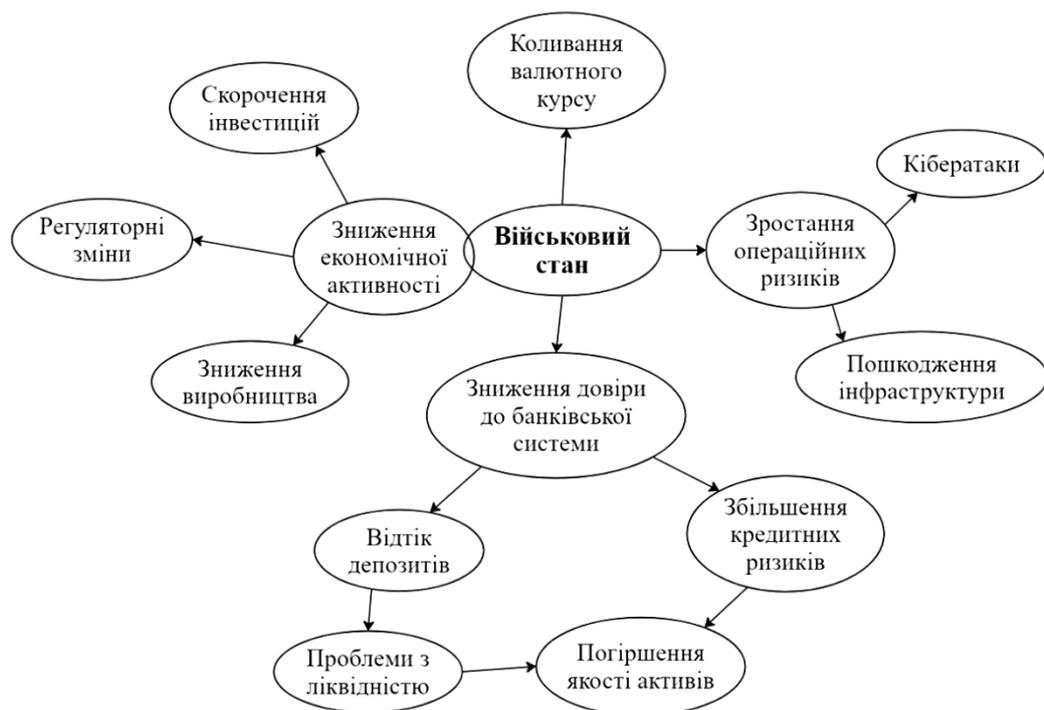

Рис. 3.1. Вплив воєнного стану на фінансову стійкість банківської системи

Це вимагає від фінансових інституцій адаптивних стратегій управління ризиками та тісної співпраці з урядовими та міжнародними організаціями для забезпечення фінансової стабільності.

Пошук шляхів забезпечення фінансової стійкості банківської системи складається з декількох ключових етапів:

1. Аналіз поточної ситуації:

- оцінка макроекономічних умов;
- моніторинг фінансових показників банків;
- виявлення ризиків.

2. Розробка стратегії стабілізації:

- визначення цілей;
- розробка політики управління ризиками;
- розробка антикризових заходів;

3. Впровадження регуляторних заходів:

- підвищення вимог до капіталу.
- зміцнення пруденційного нагляду;
- регулювання ліквідності.

4. Створення механізмів підтримки:

- формування резервних фондів;
- впровадження програм рекапіталізації;
- запровадження систем страхування депозитів.

5. Підтримка фінансової інфраструктури:

- розвиток платіжних систем;
- впровадження нових технологій;
- зміцнення інформаційної безпеки.

6. Моніторинг та оцінка ефективності:

– регулярне відстеження стану банківської системи та макроекономічних показників;

- оцінка ефективності;
- адаптація до змін.

7. Залучення міжнародного досвіду:

- співпраця з міжнародними фінансовими інституціями;
- обмін досвідом.

2020 та 2022 роки відзначаються початком одних із найбільших криз в українській економіці. Як зазначалося раніше, одним з основних негативних впливів воєнного стану на банківський сектор є зниження обсягу кредитування населення, проте з рисунку 3.1 видно, що у 2022 році сума наданих кредитів навпаки зросла.

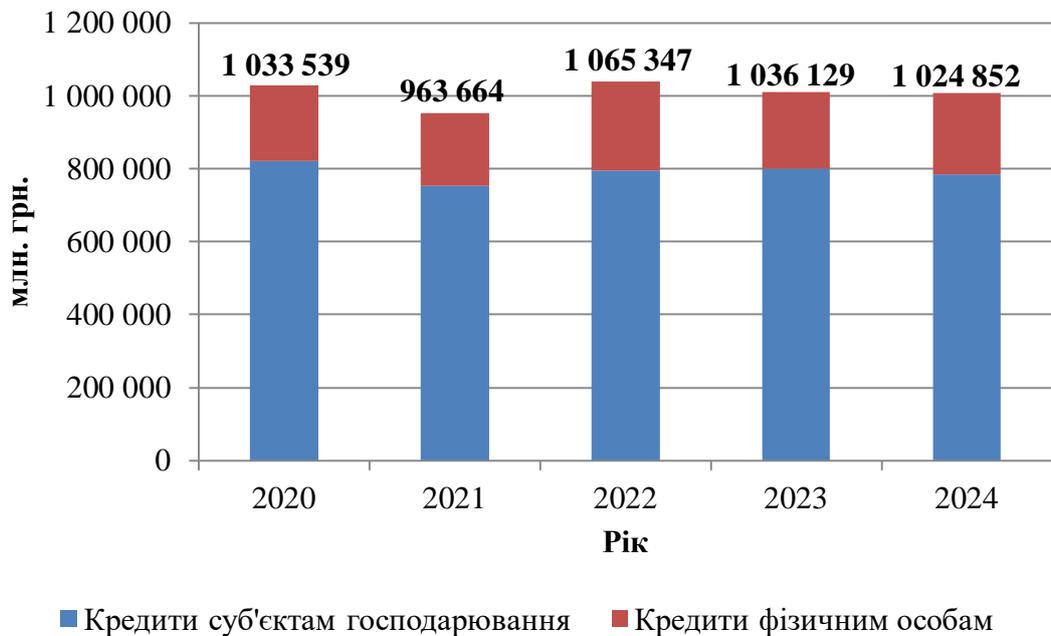

Рис. 3.2. Динаміка обсягу кредитування банківським сектором України у 2020-20241 рр.

Можна помітити, що існує тенденція до зростання попиту на кредити саме на початку кризових періодів з подальшим спадом після відносної стабілізації економіки.

У періоди економічної нестабільності, як під час пандемії або війни, підприємства та домогосподарства можуть потребувати додаткових коштів для покриття витрат, забезпечення ліквідності та підтримки операційної діяльності. Також у кризових ситуація уряд часто впроваджує програми підтримки, які включають пільгове кредитування для бізнесу та населення. Наприклад, програма «5-7-9%», яка була запущена у 2020 році для підтримки бізнесу та суттєво розширеною з початку війни, програма доступних кредитів 0%, яка пропонує безвідсоткові кредити підприємствам, які постраждали від

війни, програма доступних кредитів 5% фізичним особам на придбання житла, програма «Оплата», кредитні канікули тощо. Окрім того, в законодавстві України зазначено, що військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти звільнені від сплати відсотків по своїх кредитних зобов'язаннях [46]. Такі умови стимулюють попит на кредити.

Ці тенденції є досить поширеними в багатьох економіках світу, особливо у тих, що переживають значні потрясіння, однак деякі аспекти є специфічними для України. Перш за все, це висока чутливість до зовнішніх та внутрішніх шоків, що впливає на попит на кредити. Окрім цього, обмежена кількість альтернативних джерел фінансування змушує бізнес і населення звертатися до банків за кредитами.

Виявлена тенденція може використовуватися для зміцнення фінансової стійкості банківської системи через розробку спеціальних програм підтримки, які можуть збільшити попит на банківські послуги та продукти, сприяти розширенню клієнтської бази. Навіть при знижених відсоткових ставках, збільшення обсягу кредитування таким шляхом може призвести до зростання загальних доходів від відсотків.

Проте пільгове кредитування все ж таки може вплинути на зниження прибутковості банків у разі високих адміністративних витрат та збільшення потреб у формування резервів, а також підвищити частку непрацюючих кредитів, що наразі є однією з ключових проблем в банківському секторі України. Надання великої кількості пільгових кредитів може призвести до заморожування значної частки ліквідних коштів, що знижує здатність банків швидко реагувати на зміни та забезпечувати належний рівень ліквідності.

Тому введення таких програм важливо здійснювати в комплексі з державними субсидіями та гарантіями, розробленням стратегій для оцінки ризиків та збереження фінансової стійкості.

В таблиці 3.1 відображено виявлені ключові проблеми в банківському секторі України та запропоновані можливі шляхи їх вирішення, які допоможуть зміцнити стабільність та ефективність банківської системи.

Таблиця 3.1

Шляхи вирішення ідентифікованих проблем в банківському
секторі України

№ з/П	Основні виклики	Можливі шляхи вирішення
1	Висока частка непрацюючих кредитів	– впровадження ефективних процедур управління кредитними ризиками; – реструктуризація проблемних кредитів
2	Висока концентрація активів у системно важливих банках	– диверсифікація активів; – стимулювання розвитку середніх та малих банків; – підвищення вимог до капіталу для системно важливих банків
3	Ризик ліквідності	– створення резервних фондів ліквідності; – підвищення нормативів ліквідності; – залучення зовнішнього фінансування; – підтримка ліквідності через інтервенції Національного банку
4	Високі відрахування в резерви	– оптимізація процесу формування резервів; – підтримка банків з боку держави; – впровадження податкових пільг для банків з високим відрахуванням в резерви
5	Залежність від державної підтримки	– розвиток самостійних фінансових інструментів; – стимулювання інвестицій у банківський сектор; – зниження залежності від державних програм через диверсифікацію джерел фінансування

Бригінець О. також наголошує на доцільності зосередження уваги на кількох напрямках: активній співпраці з непрацюючими кредитами, які були видані банками ще до початку повномасштабного вторгнення РФ; зниження рівня впливу державних банків на банківський сектор у цілому; проведенні реальної оптимізації вимог регулювання банківського сектору до норм законодавства Європейського Союзу; розвитку внутрішніх фінансових ринків [47]. Гулак О., Піддубний О. та Слюсаренко С. навпаки вважають, що найбільш стійкими й такими, що викликають довіру з боку як юридичних, так і фізичних осіб залишаються наразі саме державні, а не приватні банки [48].

Важливим напрямом підвищення фінансової стійкості банківського сектору з боку Національного банку України є оновлення вимог до структури капіталу банків відповідно до норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи».

Положення про порядок визначення банками України розміру регулятивного капіталу встановлює:

- порядок розрахунку основного капіталу I рівня, додаткового капіталу I рівня, капіталу II рівня, їхні складники та вирахування з них;
- вимоги до складників балансу, за допомогою яких формується капітал;
- порядок та умови отримання банком дозволу/погодження від Національного банку щодо включення окремих складників капіталу [49].

Тобто нові норми впроваджують трирівневу структуру капіталу для банків. Перш за все, такі зміни сприяють підвищенню капіталу. Окрім цього, зміцнення вимог до складників, які формують капітал, забезпечує надійність та прозорість фінансової звітності банків, що допомагає краще керувати ризиками. Дозвіл Національного банку щодо включення окремих складників до капіталу забезпечує додатковий рівень контролю та перевірки якості капіталу, що підвищує довіру до банківської системи.

Відповідність капіталу новим вимогам підвищує його здатність поглинати збитки, що виникають через реалізацію банківських ризиків. Впровадження цих вимог відповідає стандартам Європейського Союзу, що підвищує довіру іноземних інвесторів та партнерів до української банківської системи. Українські банки, які відповідають міжнародним стандартам, стають більш конкурентоспроможними на глобальному ринку, що сприяє їх розвитку та зростанню.

Передбачено поступове впровадження нових вимог, яке дозволяє банкам адаптуватися до змін та забезпечити відповідність без значного стресу для системи.

Таким чином, запровадження нової тривірневої структури капіталу значно підвищує фінансову стійкість банківської системи України. Воно забезпечує кращу здатність банків поглинати збитки, підвищує прозорість, а також гармонізує національні стандарти з міжнародними. Це сприяє загальному зміцненню банківської системи та підвищує її здатність протистояти кризовим явищам.

Відповідно до звіту про фінансову стабільність за 2023 рік Національний банк України визначив пріоритетність напрямів використання накопичених прибутків банків (де 1 – найбільш пріоритетний, 5 – найменш пріоритетний), яку зображено на рисунку 3.3.

Рис. 3.3. Пріоритетність напрямів використання накопичених прибутків банків України [50]

Встановлені пріоритети використання накопичених прибутків банків, визначені Національним банком України, мають свої переваги у зміцненні фінансової стабільності банківської системи, однак вони мають певні недоліки.

Висока невизначеність щодо масштабів втрат під час війни може ускладнити ефективне планування та розподіл ресурсів. Формування буферів може знизити ліквідність банків, оскільки значні кошти будуть заморожені в капіталі. Обмеження розподілу дивідендів знизить привабливість банків для інвесторів, що може негативно вплинути на вартість акцій та залучення капіталу.

Визначені пріоритети провокують конфлікти між короткостроковими інтересами акціонерів та довгостроковими потребами стабільності банківської системи. Окрім цього, занадто велика кількість пріоритетів може призвести до недостатнього фокусування на кожному з них, що може знизити ефективність впровадження. Важливо, або банки ретельно планувати та готувалися до впровадження політики Національного банку, щоб мінімізувати негативні наслідки до досягнути максимального ефекту від впровадження нових вимог.

Отже, в таблиці 3.2 зведені основні шляхи підтримки фінансової стійкості банківського сектору України в сучасних умовах.

Таблиця 3.2

Пріоритетні шляхи забезпечення фінансової стійкості
банківської системи

№ з/п	Шляхи забезпечення фінансової стійкості	Ефект	Виклики
1	2	3	4
1	Запровадження трирівневої структури капіталу	Підвищення якості капіталу та ліквідності	– створення додаткового фінансового навантаження на банки;
2	Формування буферів капіталу		– необхідність значних інвестицій у системи управління ризиками;
3	Резервування коштів		– зниження доступності кредитних коштів для економіки

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4
4	Пільгове кредитування	Покращення зовнішніх умов функціонування банків	– ризик збільшення частки непрацюючих кредитів через зниження стандартів кредитування;
5	Державні гарантії та підтримка		

			– необхідність ефективного моніторингу та управління кредитними ризиками.
6	Посилення вимог до прозорості діяльності банків	Покращення корпоративного управління	– складність впровадження нових вимог та стандартів корпоративного управління;
7	Забезпечення відповідності міжнародним стандартам		– опір змінам з боку менеджменту банків, який може мати власні інтереси

Запровадження вищезазначених напрямів сприятиме зміцненню фінансової стійкості банківської системи в умовах воєнного стану. Однак, реалізація цих політик потребує значних зусиль та ресурсів як з боку банків, так і регулятора. Необхідно враховувати потенційні виклики та розробляти стратегії для їх подолання, щоб забезпечити стабільність та надійність банківського сектору в довгостроковій перспективі.

Важливо зазначити, що пошук шляхів забезпечення фінансової стійкості банківської системи – це безперервний процес, який потребує постійних зусиль. Ситуація в банківському секторі постійно змінюється, тому необхідно своєчасно аналізувати ризики та вдосконалювати заходи, спрямовані на забезпечення фінансової стійкості.

3.2. Напрями підвищення фінансової стійкості банківської системи з урахуванням міжнародного досвіду

Враховання міжнародного досвіду є критично важливим для розробки ефективних стратегій зміцнення фінансової стійкості банківського сектору. Це дозволяє застосувати перевірені на практиці рішення, гармонізувати регуляторні вимоги з міжнародними стандартами, підвищити довіру до банківської системи та ефективно управляти ризиками. Такий підхід сприяє стабільності та стійкому розвитку банківського сектору України в умовах високої невизначеності та викликів, пов'язаних з воєнним станом. Окрім

цього, досвід інших країн в управлінні кризовими ситуаціями (економічними, фінансовими чи політичній) може бути корисним для розробки власних антикризових стратегій.

Наразі для України, як держави, яка прагне вступити до Європейський Союз, надзвичайно важливо гармонізувати свої регуляторні вимоги зі стандартами ЄС для покращення конкурентоспроможності банківської системи.

Національний банк України активно досліджує та впроваджує в свою регуляторну політику міжнародний досвід, про що свідчить введення податку на «надприбуток» банків. Обґрунтування необхідності впровадження такого податку вперше висвітлювалося у звіті про фінансову стабільність за 2023 рік. За дослідженнями Національного банку, окремі країни ЄС, такі як Литва, Чехія, Іспанія, Угорщина та Італія, почали впровадження податку на надприбуток вже з 2022 року (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Оподаткування «надприбутків» банків у країнах ЄС

Країна	Період, роки	Ставка, %	База оподаткування
Литва	2023-2024	60	ЧПД, який на 50% перевищує чотирирічну ковзну середню
Чехія	2023-2025	60	ЧПД, який на 20% перевищує чотирирічну ковзну середню
Іспанія	2023-2024	4,8	Сума ЧПД і ЧКД, якщо чистий дохід з цих джерел в 2019 році перевищував 800 млн. євро
Угорщина	2022-2024	13 / 30 (прибуток понад 20 млрд. форинтів)	50% від чистого доходу
Італія	2023	40	ЧПД, який на 10% перевищує показник 2021 року

Джерело: [50].

Податок має прерозподілити на користь держави значні доходи банків, що виникли через ринкові умови та особливості монетарної політики, а не завдяки їхній ефективності [50].

8 грудня 2023 року набув чинності Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливості оподаткування банків та інших платників податків», який передбачає:

1) встановлення за 2023 рік підвищеної базової ставки податку на прибуток у розмірі 50% (у т. ч. для сплати авансових внесків при виплаті дивідендів), а починаючи зі звітних періодів 2024 року та у подальші роки базової ставки у розмірі 25% (замість діючої на сьогодні ставки у розмірі 18%);

2) заборона на врахування у 2023 році непогашених податкових збитків минулих років у зменшення об'єкту оподаткування з правом на таке врахування, починаючи зі звітних періодів 2024 року до повного їх погашення [51].

На думку Національного банку, це не матиме негативного впливу на фінансові установи, оскільки вони зможуть впоратися з новим податковим навантаженням.

Проте такі нововведення піддавалися значній критиці з боку експертів. Черкашин В. вважає, що впровадження підвищеного податку є своєрідним «подвійним покаранням» для найбільш успішних приватних банків. Це створює додатковий тиск на приватні банки, знижуючи їх конкурентоспроможність порівняно з державними банками, які не відчують такого впливу [52].

Введення нової ставки податку на прибуток для банків значно вплинуло на фінансову стійкість банківської системи України, що можна проаналізувати на основі даних таблиці 3.4. Значне зростання частки податкових витрат майже на 10% за аналізований період зменшує частку прибутку, яка могла б бути спрямована на розвиток банківських установ або надавання кредитів.

Таблиця 3.4

Аналіз впливу податку на прибуток на фінансову стійкість банківської системи України

Показники	січень 2022	січень 2023	січень 2024
Податок на прибуток, млн. грн.	915	2 275	3 698

Податок на прибуток у структурі витрат, %	5,1	9,5	14,6
Чистий прибуток, млн. грн.	7 145	14 694	16 762
Темп зростання податку на прибуток, %	285,05	248,63	162,55
Темп зростання чистого прибутку, %	176,42	205,65	114,07

Попри підвищене податкове навантаження, банки продовжують збільшувати свій чистий прибуток, що свідчить про їхню здатність адаптуватися до нових умов і підтримувати фінансову стабільність. Проте темпи зростання прибутку сповільнюються, що може свідчити про наближення до межі можливостей банківської системи підтримувати високий рівень прибутковості в умовах підвищеного податкового тиску.

Важливо забезпечити баланс між необхідністю додаткових доходів для держави та підтримкою фінансової стійкості банківської системи, щоб уникнути потенційних негативних наслідків для економіки країни.

Міжнародний досвід демонструє, що в умовах серйозних фінансових проблем приватних банків ключову роль у стабільності банківського сектору відіграють державні банки. У таких країнах як Португалія, Австрія та Ісландія уряд націоналізував деякі приватні банки. Внаслідок цього значну частку банківського сектору Німеччини займають державні банки: понад 50% всіх активів банківської системи і близько 20% від загальної кількості банків. Збільшення обсягу державного капіталу в банківській системі Німеччини було здійснено для підтримки банківської системи в період кризи [53].

У Бразилії в період 2012-2014 років спостерігалось значне зростання кількості державних банків на фоні зменшення кількості іноземних та приватних банківських установ. На кінець 2014 року частка державних активів банківської системи Бразилії становила 40%, приватних – 41%, а іноземних – 19% [54]. Уряд націоналізував приватні банки під час кризи для підтримки їх функціонування та забезпечення виплат за зобов'язаннями, що сприяло стабілізації банківської системи та виходу країни з фінансової кризи.

В Україні схожі заходи також мають місце. Державна частка у банківському секторі зросла до 53%, державні банки тримають 65% депозитів

та надають більшість кредитів. Однак український експерт Черкашин В. вважає, що державні банки України «не грають за ринковими правилами», що може вплинути на загальну конкурентоспроможність та ефективність банківського сектора [52].

Приватні банки мають стимул бути ефективними і конкурентоспроможними, тоді як державні установи можуть покладатися на підтримку уряду, що знижує мотивацію до поліпшення послуг та інновацій. Окрім цього висока частка державних банків в Україні підвищує ризик політичного втручання в їх діяльність, що може призвести до прийняття рішень, які не завжди є економічно обґрунтованими.

Міжнародний досвід свідчить про те, що націоналізація банків може бути ефективним заходом для стабілізації фінансової системи під час кризи. Проте в Україні цей підхід може мати негативні наслідки через специфіку локального ринку та управлінські практики. Для досягнення позитивних результатів необхідно забезпечити виконання державними банками ринкових принципів, уникнення надмірного політичного втручання та підтримку високої конкурентоспроможності у банківському секторі.

Після світової фінансової кризи 2007-2009 рр. Європейський Союз ухвалив низку заходів для гармонізації та вдосконалення інструментів з банківськими кризами. Основою для ефективного управління банкрутствами банків становить відповідне законодавство:

1. Директива про відновлення та санацію банків (BRRD) від 2014 року.

Директива містить правила щодо створення національного фонду врегулювання в кожній країні ЄС. Всі фінансові установи повинні робити внеси, які розраховуються на основі розміру установи та профілю ризику, в ці фонди.

Кожен банк повинен підготувати плани відновлення та подолання фінансової кризи. Директива також надає національним органам влади повноваження забезпечувати впорядковане розв'язання проблем банків-банкротів з мінімальними витратами для платників.

Правила ЄС щодо врегулювання проблем банків гарантують, що акціонери та кредитори банків сплатять свою частку через механізм «бейл-ін» (bail-in). Якщо цього буде все ще недостатньо, національні санаційні фонди, створені в рамках BRRD, можуть надати ресурси, необхідні для того, щоб банк міг продовжувати роботу під час його реструктуризації [55].

2. Директива II про відновлення та санацію банків (BRRD II) від 20 травня 2019 року.

Основні зміни та оновлення до початкової Директиви про відновлення та санацію банків включають збільшення вимог до мінімального рівня власних коштів і прийнятих зобов'язань, розширення інструментів санації та відновлення, покращення координації між національними органами, зміцнення інституційної бази та зміни в процедурі ліквідації банків [56].

Імплементация Директиви про відновлення та санацію банків у регулювання банків в Україні має кілька перспективних аспектів, особливо з урахуванням сучасних реалій українського банківського сектору.

В Україні існує схожа структура до національних фондів регулювання проблем банків в ЄС – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Вони мають подібні функції, але також і значні відмінності, серед яких можна виділити основну мету, функції, обсяги та типи захисту, джерела фінансування, ролі у врегулюванні банків.

Порівняльна характеристика відповідних структур в Україні та Європейському Союзі наведені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Порівняльна характеристика Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та національних фондів регулювання проблем банків в країнах ЄС

ФГВФО	Національні фонди врегулювання в ЄС
Основна мета	

Захист вкладів фізичних осіб у разі банкрутства або неплатоспроможності банку	Забезпечення впорядкованого врегулювання проблем банків та мінімізації витрат для платників податків
Функції	
Участь у ліквідації неплатоспроможних банків	Рекапіталізація банків, забезпечення їхньої ліквідності, виконання планів врегулювання та санації
Здійснення виплати гарантій вкладникам	Гарантування вкладів з акцентом на стабілізації всієї фінансової системи
Обсяг та типи захисту	
Захист поширюється переважно на вклади фізичних осіб	Захист охоплює не тільки вклади фізичних осіб, а й інші фінансові інструменти та зобов'язання банків
Гарантує повернення вкладів до певної суми (200 тис. грн.), незалежно від типу депозиту	Механізм "бейл-ін" забезпечує захищеність використання коштів фонду
Джерела фінансування	
Регулярні внески комерційних банків	Внески фінансових установ та додаткове фінансування з державних джерел або від Європейського стабілізаційного механізму у разі необхідності
Внески розраховуються на основі обсягу депозитів банку	Розраховуються на основі розміру установи та профілю ризику
Регуляторне середовище	
Діє в рамках українського законодавства	Працюють в рамках Директиви II про відновлення та санацію банків та інших європейських регуляторних актів
Підпорядковується НБУ та іншим регуляторним органам	Координуються Європейським органом банківського нагляду (ЕВА) та Європейським центральним банком (ЄЦБ)

Особливу увагу варто приділити використанню механізму «бейл-ін» для зміцнення фінансової стійкості. «Бейл-ін» працює шляхом анулювання боргу або гарантійних зобов'язань, які фінансова установа заборгувала кредиторам і вкладникам. Цей механізм доречний у разі:

- а) недостатності фінансових коштів уряду для надання фінансової допомоги;
- б) банкрутства установи, яка навряд чи створить систему проблему;
- в) потреби фінансової допомоги, яка використовуватиметься для зменшення кількості виділених коштів від фінансової допомоги платникам податків [57].

«Бейл-ін» механізм дозволяє зменшити системний ризик, оскільки акціонери та кредитори несуть основний фінансовий тягар врегулювання проблем банку. Це запобігає ефекту доміно, коли держава змушена рятувати банки за рахунок бюджету, що може призвести до фінансової нестабільності. Окрім цього, використання «бейл-ін» підвищує відповідальність акціонерів та кредиторів за стан банку, оскільки вони будуть безпосередньо зацікавлені у його стабільній роботі. Це може стимулювати краще корпоративне управління та контроль за ризиками.

Обов'язкове створення планів відновлення та врегулювання для банків забезпечить кращу готовність до кризових ситуацій. В Україні спостерігається низький рівень довіри до банківської системи після низки банкрутств банків в попередні роки. Впровадження BRRD та механізму «бейл-ін» може допомогти відновити довіру шляхом створення прозорої та зрозумілої системи врегулювання банківських криз.

Важливою передумовою для успішної імплементації BRRD є наявність ефективних регуляторних органів та механізмів контролю. Національний банк України вже здійснює кроки для підвищення своїх регуляторних можливостей, але потрібні додаткові реформи для повної відповідності європейським стандартам.

Враховуючи поточну економічну та політичну ситуацію в Україні, впровадження таких механізмів може зустріти певний спротив. Однак, з іншого боку, саме в умовах нестабільності ці інструменти можуть виявитися найбільш необхідними для забезпечення фінансової стійкості.

Отже, використання міжнародного досвіду в українську банківську систему може мати позитивні наслідки за умови врахування національних особливостей та контексту. Надприбуткове оподаткування банків має бути збалансованим, щоб не гальмувати розвиток банківської діяльності. Націоналізація може бути ефективним тимчасовим заходом для стабілізації банківського сектору, однак потрібно розробити чіткі стратегії для подальшої приватизації. Впровадження BRRD та механізму «бейл-ін» може сприяти

захисту інтересів платників податків та підвищенню довіри до банківської системи, але потребує відповідного нормативного та організаційного забезпечення.

Таким чином, інтеграція найкращих міжнародних практик з урахуванням українських реалій дозволить зміцнити фінансову стійкість банківської системи та забезпечити її стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Отже, в умовах воєнного стану банківська система України стикається з унікальними викликами, такими як збільшення попиту на кредитування, необхідність підвищення капіталізації банків та зміцнення їхньої фінансової стійкості. Запровадження трирівневої структури капіталу та формування буферів капіталу є важливими кроками для забезпечення стійкості банків. Пільгове кредитування, державні гарантії та підтримка, резервування коштів, а також посилення вимог до прозорості діяльності банків є ключовими заходами, які сприятимуть стабілізації банківського сектору.

Для забезпечення фінансової стійкості банківської системи України в сучасних умовах необхідно поєднувати внутрішні механізми капіталізації та резервування з зовнішніми інструментами підтримки, такими як державні гарантії та регуляторні заходи, орієнтовані на підвищення прозорості та відповідності міжнародним стандартам. Використання найкращих практик міжнародного досвіду може значно зміцнити фінансову стійкість банківської системи України в умовах воєнних та післявоєнних викликів.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах, особливо під час економічних та політичних криз, воєнних дій та глобальних фінансових потрясінь, фінансова стійкість банківської системи набуває ще більшого значення. Вона не лише забезпечує захист інтересів вкладників та стабільність фінансових ринків, але й сприяє економічному відновленню та зростанню.

Відповідно до мети дослідження, висновки щодо фінансової стійкості банківського сектору України можна розділити на кілька пунктів відповідно до поставлених завдань:

1. Здійснивши характеристику економічного змісту та значення фінансової стійкості банківського сектору, було визначено, що банківська система відіграє центральну роль у функціонуванні економіки, оскільки вона забезпечує мобілізацію та розподіл фінансових ресурсів, здійснює платежі, надає кредити та фінансові послуги як підприємствам, так і населенню. Стійкість банківської системи є критично важливою для підтримки економічної стабільності та зростання. В умовах фінансової стійкості банки здатні ефективно виконувати свої функції, підтримувати довіру вкладників та інвесторів, а також сприяти економічному розвитку країни.

Фінансова стійкість банківської системи визначається її здатністю протистояти зовнішнім та внутрішнім шокам, підтримувати належний рівень ліквідності та капіталу, а також забезпечувати безперервне функціонування фінансових послуг. Це досягається через низку заходів: ефективне управління ризиками, дотримання регуляторних вимог, забезпечення прозорості, формування резервів тощо.

2. Систематизація основних факторів, що впливають на фінансову стійкість банків, показала, що їх можна класифікувати на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх факторів належать: рівень капіталізації банків, якість активів, ліквідність, управління ризиками, рентабельність, корпоративне управління. До зовнішніх можна віднести макроекономічні умови, рівень політичної стабільності в країні, політика регуляторних органів, міжнародний

економічний та фінансовий контекст, технологічні зміни, соціально-економічні фактори, конкурентне середовище.

Взаємодія внутрішніх та зовнішніх факторів формує загальний рівень фінансової стійкості банківської системи. Ефективне управління цими чинниками та рання ідентифікація загроз надзвичайно важлива для забезпечення стабільності та довгострокового розвитку банківської системи.

3. Дослідження ролі центрального банку та інших регуляторних органів у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи показало, що Національний банк України відіграє провідну роль у забезпеченні та підтримці фінансової стійкості банківського сектору через регулювання, нагляд, монетарну політику та антикризові заходи. Загалом, дії Національного банку є ефективними, але існують виклики, пов'язані з політичною залежністю та макроекономічною нестабільністю.

4. Розрахунок та аналіз ключових показників свідчить, що протягом останніх років в банківському секторі спостерігається тенденція до скорочення як банківських установ, так і відділень. Паралельно з цим відбувається нарощення активів банків та значне покращення їх якості, що свідчить про очищення банківського сектору від проблемних установ.

Частка банків з іноземним капіталом становила від 43 до 48% у 2018-2024 рр., при цьому вже у 2024 р. частка банків зі 100% іноземним капіталом склала 30,16%. Це свідчить про високу присутність іноземних інвесторів у банківській системі.

Загальні активи банківського сектору значно зросли з 1 981 594 млн. грн. у 2020 році до 3 310 423 млн. грн. Найбільший темп приросту загальних та високоліквідних активів спостерігався у 2023 році у розмірі 32,32% та 52,31% відповідно. У 2023 та 2024 роках відбувалося значне зростання коштів Національного банку у структурі активів. Разом з цим кредитний портфель зменшувався на 2,73% у 2023 р. та 1,12% у 2024 р. Темп приросту вкладень у цінні папери у 2023-2024 рр. становив 23,23% та 43,38% відповідно.

Такі тенденції чітко відображають вплив заходів уряду та Національного банку України з підтримки ліквідності банківського сектору на початку повномасштабного вторгнення, які дещо викривили ринкову ситуацію. Висока дохідність за ОВДП та депозитними сертифікатами НБУ сприяла значному зростанню прибутків, внаслідок чого банки були менш зацікавлені у пошуку шляхів підвищення прибутковості від своєї основної діяльності.

Банківський сектор відновив рентабельність активів та капіталу з негативних значень у 2019 році до позитивних у 2020 році. З початку війни рентабельність залишалася нестабільною, але в середньому задовільною.

5. Оцінка фінансової стійкості банків України за загальноприйнятими індикаторами та нормативами показала, що регулятивний капітал банківського сектору (Н1) зростав до 2022 року, після чого дещо зменшився у 2023 році. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента залишався нижче 25%, що свідчить про обмежений ризик на великих позичальників. Норматив достатності основного капіталу протягом досліджуваних років перевищував мінімально необхідний рівень у розмірі 7%.

Співвідношення непрацюючих кредитів до валової суми кредитів покращувалася: у 2018 р. – 10,4%, у 2023 р. – 5%. Частка непрацюючих кредитів по системі за даними НБУ знизилася з 52,2% у 2018 р. до 37,4% у 2024 р., що свідчить про покращення кредитного портфелю та якості активів.

6. Основними факторами, які створюють системний ризик для банківської системи наразі є висока залежність від системно важливих банків та військовий стан. Висока концентрація активів та депозитів у системно важливих банках свідчить про залежність фінансової системи від кількох великих банків, особливо – ПриватБанку, частка у чистих активах банківського сектору якого становила у 2024 р. 28,13%.

Банківський сектор України зазнав значних змін з 2018 по 2024 рік, демонструючи тенденції до консолідації, зростання активів та капіталізації, а також покращення якості кредитного портфелю. Незважаючи на виклики, спричинені військовим станом та економічною нестабільністю, банки

продемонстрували здатність адаптуватися до нових умов. Загалом, можна сказати, що банківська система України наразі має високий запас фінансової стійкості.

7. Аналіз міжнародного досвіду показав, що різні країни успішно використовували різноманітні стратегії для зміцнення фінансової стійкості банківської системи у кризових ситуаціях.

Впровадження додаткових податків на надприбутки банків було розглянуто в контексті декількох країн Європейського Союзу. Такі заходи часто спрямовані на перерозподіл коштів та підтримку соціальних програм або інших секторів економіки, що потребують фінансування. Цей підхід може бути ефективним у короткостроковій перспективі, оскільки дозволяє державі акумулювати додаткові ресурси. Однак, надмірний податковий тиск може мати негативний вплив на банківську активність, зменшуючи стимули для банків розвивати свої послуги та розширювати кредитування. Тому важливо знаходити баланс між отриманням надходжень від надприбутків та підтримкою здорового банківського сектору.

Досвід Португалії, Австрії та Ісландії показав, що націоналізація приватних банків може бути ефективним заходом для стабілізації банківського сектору в умовах кризи. У цих країнах держава взяла на себе контроль над проблемними банками, що дозволило уникнути колапсу банківської системи та відновити довіру вкладників та інвесторів. Німеччина та Бразилія також продемонстрували, що збільшення державної частини у банківському секторі може позитивно вплинути на його стабільність. Однак, тривала націоналізація може призвести до зниження конкурентоздатності та інноваційності в банківському секторі. Тому націоналізація повинна розглядатися як тимчасовий захід із чіткими планами щодо рекапіталізації та приватизації банків у майбутньому.

Задля збереження та подальшого зміцнення фінансової стійкості банківської системи України можна розглянути впровадження наступних заходів:

- 1) зміцнення капітальної бази банків;
- 2) підтримка ліквідності шляхом резервування коштів та нарощення обсягу залучених коштів клієнтів;
- 3) впровадження програм реструктуризації проблемних кредитів та посилення вимог до оцінки кредитоспроможності позичальників;
- 4) впровадження принципів Директиви про відновлення та санацію банків (BRRD), включаючи механізм «бейл-ін»;
- 5) врахування досвіду інших країн.

Важлива роль у підвищенні фінансової стійкості банківської системи України належить Національному банку, який повинен забезпечити ефективний регулятивний нагляд та підтримку банківського сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Board of Governors of the Federal Reserve System. URL: <https://www.federalreserve.gov/default.htm> (дата звернення: 19.04.2024 р.)

2. Bank of Korea. URL: <https://www.bok.or.kr/eng/main/main.do> (дата звернення: 19.04.2024 р.).

3. European Central Bank. URL: <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html> (дата звернення: 19.04.2024 р.).

4. Приймак С.В., Волкова О.А. Діагностика фінансової стійкості підприємства в умовах посилення глобальної конкуренції. *Економіка та суспільство*. 2021. № 30. 8 с.

5. Кравченко М.О., Леонтовська М.А. Підходи до оцінювання фінансової стійкості інноваційно-активних підприємств. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 24. С. 93-98.

6. Стригуль Л.С. Теоретико-методичне забезпечення визначення фінансової стійкості підприємств різних організаційно-правових форм в умовах мінливого середовища. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6. С. 64-67.

7. Довгаль Ю.С., Чамара Р.О. Сутність фінансової стійкості комерційного банку та ефективні шляхи її забезпечення. *Фінансовий простір*. 2015. № 1. С. 130-136.

8. Марич М.Г. Фінансова стійкість банківської системи України. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 25-26 вересня 2021 року*. Львів: Львівський науковий форум, 2021. С. 9-11.

9. Грушко В.І., Смиківська А.С. Фінансова стійкість банку, її оцінка та шляхи підвищення. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали міжнародної конференції м. Київ, 21-22 листопада 2019 року*. К.: Університет «КРОК», 2019. С. 351-355.

10. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121 від 07.12.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 19.04.2024 р.).

11. Глумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/> (дата звернення: 19.04.2024 р.).

12. Гладинець Н.Ю., Копча С.І., Ряшко Н.В. Фінансова стійкість банківської системи України та її значення для розвитку економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 6 (17). С. 534-537.

13. Синюк А.О. Оцінювання фінансової стійкості банків з використанням бізнес-моделей. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. Вип. 2 (60). С. 176-188.

14. Федішин М.П., Жаворонок А.В., Ковальчук Н.О. Аналітична оцінка фінансової стійкості та стабільності банківської системи на основі індикаторів. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 6 (74).

15. Волкова В.В., Волкова Н.І., Чорна О.М. Управління ліквідністю як складова фінансової стійкості банку. 2011. 7 с.

16. Марич М.Г. Фінансова стійкість банківської системи України. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 25-26 вересня 2021 року*. Львів: Львівський науковий форум. 2021. С. 9-11.

17. Рогачевська В.О., Донченко Т.В. Фінансова стійкість банку: фактори впливу та особливості оцінювання. *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених*. Хмельницький : ХНУ, 2021. 190 с.

18. Полуянов В. Особливості та чинники фінансової стійкості банківської системи України. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*. Вінниця: Редакційно-видавничий. 2022. С. 143-149.

19. Карачова К.А., Трофимов А.Г. Оцінка фінансової стійкості банку. *Функціонування суб'єктів економічної діяльності в умовах післявоєнної розбудови: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю), Харків, 23-24 листоп. 2023 р.* Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2023. С. 20-22.

20. Стрес-тестування банків як інструмент банківського регулювання. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stres-testuvannya_bankiv_19-05-2023.pdf?v=7 (дата звернення: 08.05.2024 р.).

21. Про Національний банк України : Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 08.05.2024 р.).

22. Стратегія макропруденційної політики Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/zgNZIvZgKdapdeO> (дата звернення: 08.05.2024 р.).

23. Стратегія Національного банку. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy> (дата звернення: 08.05.2024 р.).

24. Частка непрацюючих кредитів у банках за 2023 рік скоротилася до 37,4%. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2023-rik-skorotilasya-do-374> (дата звернення: 08.05.2024 р.).

25. Коли державні банки зможуть продавати проблемні кредити без проблем? *Економічна правда.* URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/04/24/712835/> (дата звернення: 08.05.2024 р.).

26. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління № 18 від 24 лютого 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (дата звернення: 08.05.2024 р.).

27. Basel IV. URL: https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/Basel_IV.html (дата звернення: 08.05.2024 р.).

28. Холодна Ю.Є., Рац О.М. Банківська система : навчальний посібник. *Видавництво ХНЕУ.* 2013. 316 с.

29. Іваніцька М.О., Драган О.О. Іноземний капітал у банківській системі України. *Наукові пошуки молоді у XXI столітті:* матеріали наук.-практ. конф. магістрантів, м. Біла Церква, 18 лист. 2021 р. Біла Церква, 2021. С. 32-34.

30. Гой Ю.Ю., Терехух М.І. Діяльність банків з іноземним капіталом в Україні. Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність: матеріали I Міжнар. наук. конф., с. Вінниця, 19 лист. 2021 р. Вінниця, 2021. Т. 1. С. 42-44.

31. Кавецький Я.О. Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України. Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації: матеріали II Міжнар. наук. конф., м. Одеса, 4 трав. 2018 р. Одеса, 2018. С. 21-23.

32. Хома І.Б., Папірник С.Є. Вплив іноземного капіталу на стабільність банківської системи України. *Економіка та суспільство*. 2022. №43. 9 с.

33. Король М.М., Співак В.О., Куліковська І.В. Сучасний стан показників української банківської системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2023. № 47. С. 41-47.

34. Чи виконують банки свою основну функцію? URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/chi-vikonujut-banki-svoju-osnovnu-funksiju.html> (дата звернення: 31.05.2024 р.).

35. Оподаткування банківських «надприбутків»: причини та можливі наслідки. URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/opodatkuvannia-bankivskyh-nadprybutki> (дата звернення: 02.06.2024 р.).

36. Вовчак О.Д. Напрями стабілізації роботи банків в умовах кризових становищ. *Фінансовий простір*. 2014. № 4 (16). С. 27-31.

37. Варцаба В.І. Проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2018. № 1 (51). С. 311-316.

38. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Правління Національного банку України № 368 від 28 серпня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text> (дата звернення: 10.06.2024 р.).

39. Dardac N., Moinescu B. Assessing the inter-bank contagion risk using quantitative methods. *Studii si Cercetari de calcul economic si cibernetica economica*. 2006. №4. С. 5-22.

40. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Поняття системного ризику та підходи до визначення системно значущих банків. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий економічний простір*. 2014. Вип. 1 (105). С. 186-196.

41. Рисін В.В. Системний ризик банківського сектора: сутність, форми та чинники. *Ефективна економіка*. 2010. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=184> (дата звернення: 11.06.2024 р.).

42. Історичні зміни переліку системно важливих банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about/sib/chronology-sib> (дата звернення: 11.06.2024 р.).

43. Системно важливі банки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about/sib> (дата звернення: 12.06.2024 р.).

44. Коваленко В.В., Радова Н.В. Моніторинг фінансової стабільності банківської системи України. *Гроші, фінанси і кредит. Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Випуск 2 (19). С. 321-330.

45. Довгань Ж.М. Конкурентне середовище в банківській системі України в контексті забезпечення її фінансової стійкості. *Світ фінансів*. 2011. Випуск 3. С. 39-46.

46. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України № 2011-ХІІ від 20 грудня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 11.06.2024 р.).

47. Бригінець О.О. Актуальні проблеми підвищення рівня банківської безпеки України. *Часопис Київського університету права*. 2023/2.

48. Гулак О.В., Піддубний О.Ю., Слюсаренко С.В. Актуальні питання забезпечення безпеки банківського сектору України в умовах воєнного стану. *Наукові записки. Серія: право.* 2023. Випуск 15. С. 236-240.

49. Оновлено вимоги до структури капіталу банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovleno-vimogi-do-strukturi-kapitalu-bankiv> (дата звернення: 11.06.2024 р.).

50. Звіт про фінансову стабільність. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report> (дата звернення: 11.06.2024 р.).

51. Податок на прибуток для банків 50%: роз'яснення ДПС. URL: https://biz.ligazakon.net/news/224495_podatok-na-pributok-dlya-bankv-50-rozyasnennya-dps (дата звернення 11.06.2024 р.).

52. «Суперподаток» проти надприбутків: що не так з банківською системою, і чим нам це загрожує. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/superpodatok-proti-nadpributkiv-shcho-ne-tak-z-bankivskoyu-sistemoyu-i-chim-nam-ce-zagrozhuje-12515325.html> (дата звернення: 11.06.2024 р.).

53. Реверчук О.С. Світовий досвід розвитку державного регулювання банківського сектору та перспективи його застосування в Україні. *Оптимізація регуляторної політики у банківському і страховому бізнесі: Монографія.* 2009. С. 255-274.

54. Relatório de Economia Bancária e Crédito. URL: https://www.bcb.gov.br/pec/depep/spread/rebc_2014.pdf (дата звернення: 11.06.2024 р.).

55. Bank recovery and resolution. URL: https://finance.ec.europa.eu/banking/banking-regulation/bank-recovery-and-resolution_en#policy-making-timeline (дата звернення: 11.06.2024 р.).

56. Directive (EU) 2019/879 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 amending Directive 2014/59/EU as regards the loss-absorbing and recapitalisation capacity of credit institutions and investment firms and Directive

98/26/EC.

URL:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019L0879> (дата звернення: 11.06.2024 р.)

57. What Is a Bail-In? Definition & How It Works. URL: <https://www.freshbooks.com/glossary/financial/bail-in> (дата звернення: 11.06.2024 р.).

58. Волкова Н. І., Бойко В. М. Управління фінансовою стійкістю банківської системи в контексті волатильності фінансового ринку. *Modern Economics*. 2021. № 27(2021). С. 21-28.

59. Лінтур І.В., Демчик С.М. Оцінка фінансової стійкості банківської системи на основі індикаторів та економічних нормативів НБУ як інструментів монетарного регулювання. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. 5 с.

60. Полуянов В. Особливості та чинники фінансової стійкості банківської системи України. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ. Вінниця: Редакційно-видавничий*. 2022. С. 143-148.

61. Зарічна Н.З. Формалізація тенденцій розвитку та фінансової стійкості банківської системи України в умовах воєнного стану. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 48. С. 214-219.

62. Пацула О.І., Наконечна Н.В. Аналіз стійкості банківської системи України у період воєнного стану. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна)*. 2023. № 1. С. 62-67.

63. Барановський О., Лагно А. Природа фінансової безпеки банківської системи. *Світ фінансів*. 2022. № 3. С. 141-155.

64. Сорока А.А., Сорока М.А., Русіна Ю.О. Стан і перспективи розвитку банківської системи України. *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості: виклики та можливості : матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 18 листопада 2021 року*. 2021. С. 224-230.

65. Мельник О.І., Баришевська І.В., Ческідова І.О. Мінімізація ризиків як складова забезпечення фінансової стійкості банківського сектору України. *Modern Economics*. 2022. № 36 (2022). С. 83-88.

ДОДАТКИ

Основні показники діяльності банків України протягом 2018 року

Назва показника	(млн грн)											
	01.02.2018#	01.03.2018#	01.04.2018# (А4)	01.05.2018#	01.06.2018#	01.07.2018# (А4)	01.08.2018# ^а	01.09.2018# ^а	01.10.2018# (А4)	01.11.2018#	01.12.2018#	01.01.2019# (А4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кількість діючих банків	82	82	82	82	82	82	82	81	81	79	77	77
з них: з іноземним капіталом	39	39	39	39	39	40	40	40	41	39	37	37
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	18	18	20	20	20	23	23	23	24	22	22	23
АКТИВИ												
Активи	1 301 560	1 293 141	1 295 020	1 308 571	1 311 896	1 299 017	1 314 586	1 341 150	1 354 741	1 347 982	1 320 112	1 359 703
<i>Активи в іноземній валюті</i>	494 775	482 400	478 283	478 157	477 400	467 709	476 194	514 098	516 223	508 684	495 393	494 623
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	1 856 859	1 837 516	1 840 705	1 850 670	1 853 875	1 853 512	1 875 565	1 927 693	1 948 212	1 939 745	1 891 263	1 910 614
<i>з них: нерезиденти</i>	174 724	177 727	179 248	175 103	169 767	173 237	178 076	196 319	201 563	195 690	177 007	175 197
<i>Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті</i>	773 471	749 700	748 715	744 511	742 682	746 386	760 277	822 511	831 146	821 719	795 195	778 773
Готівкові кошти	42 160	40 069	38 521	45 115	41 822	44 001	41 174	42 751	41 831	40 147	45 518	46 941
Банківські метали	348	308	277	284	253	249	268	323	322	341	356	344
Кошти в Національному банку України	45 498	56 073	44 064	51 246	47 068	46 690	45 526	49 558	49 253	48 689	50 709	35 549
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	99 337	104 245	100 886	98 027	94 667	95 537	99 354	113 674	112 508	107 217	89 282	86 748
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	25 783	27 798	27 323	26 967	25 581	28 340	29 778	33 376	39 259	37 627	32 327	33 699
Кредити надані клієнтам	1 074 702	1 057 591	1 059 884	1 060 990	1 064 391	1 057 372	1 077 904	1 127 075	1 147 230	1 152 073	1 144 904	1 118 860
кредити, що надані органам державної влади	1 567	1 582	1 650	1 617	1 624	1 609	1 830	2 086	2 312	2 390	2 508	2 865
кредити, що надані суб'єктам господарювання	897 460	882 149	882 813	882 951	883 288	876 176	892 722	926 386	945 462	948 652	939 037	919 071
кредити, що надані фізичним особам	175 662	173 849	175 386	176 390	179 452	179 547	183 341	198 560	199 422	201 017	203 321	196 859
кредити, надані небанківським фінансовим установам	13	11	34	32	27	39	11	41	35	13	38	66
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	431 921	420 283	436 054	432 915	447 678	461 448	465 977	445 056	443 888	442 599	422 917	480 615
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	561 037	549 712	550 916	547 434	546 969	559 696	566 243	592 097	598 897	597 062	576 572	556 445
Пасиви	1 301 560	1 293 141	1 295 020	1 308 571	1 311 896	1 299 017	1 314 586	1 341 150	1 354 741	1 347 982	1 320 112	1 359 703
Капітал	156 506	157 629	159 081	158 901	158 807	142 799	145 116	148 737	144 272	148 445	149 400	154 960
<i>з нього: статутний капітал</i>	496 541	496 541	495 605	495 879	498 086	506 285	506 987	506 787	507 226	507 228	465 038	465 532
Зобов'язання банків	1 145 054	1 135 512	1 135 939	1 149 670	1 153 089	1 156 218	1 169 470	1 192 413	1 210 470	1 199 538	1 170 713	1 204 743
<i>Зобов'язання банків в іноземній валюті</i>	604 100	583 658	573 471	569 554	562 652	561 961	570 438	610 211	615 281	606 773	594 157	587 940
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	48 003	46 583	47 174	48 084	46 772	40 043	43 047	44 679	45 948	46 855	44 513	42 178
Кошти суб'єктів господарювання	385 005	378 662	375 106	385 555	394 918	382 612	397 832	392 144	396 304	394 423	372 633	406 367
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	476 965	474 188	474 410	482 028	475 664	491 503	490 649	503 410	509 851	506 562	504 894	508 457
Кошти небанківських фінансових установ	22 958	22 811	22 960	21 532	21 227	21 869	21 635	21 492	22 718	22 924	22 648	23 794
<i>Довідково:</i>												
Рентабельність активів, %	1,54	1,83	2,66	2,47	2,36	1,27	1,28	1,58	1,11	1,35	1,66	1,69
Рентабельність капіталу, %	12,78	15,19	21,94	20,32	19,41	10,52	10,79	13,37	9,51	11,65	14,32	14,67

Додаток Б

Основні показники діяльності банків України протягом 2019 року

Назва показника	(млн грн)											
	01.02.2019#	01.03.2019#	01.04.2019# (А4)	01.05.2019#	01.06.2019	01.07.2019 (А4)	01.08.2019	01.09.2019	01.10.2019 (А4)	01.11.2019	01.12.2019	01.01.2020 (А4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<i>Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті</i>	777 414	755 577	744 603	727 284	735 597	736 432	745 045	742 292	706 574	730 263	714 275	717 708
Готівкові кошти	43 327	42 409	42 481	54 725	43 899	48 460	46 703	47 651	46 888	48 995	45 502	56 304
Банківські метали	367	342	358	361	363	358	344	362	356	364	372	369
Кошти в Національному банку України	50 753	49 540	48 276	43 546	48 817	51 310	45 952	57 414	49 993	51 704	54 133	76 126
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	84 568	105 128	79 873	89 508	92 986	113 898	133 889	118 943	111 766	110 113	129 571	118 237
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	36 992	38 560	40 183	32 992	32 836	34 717	44 180	51 027	41 598	42 129	38 182	34 995
Кредити надані клієнтам	1 105 954	1 081 046	1 099 595	1 090 926	1 094 879	1 089 708	1 072 339	1 075 249	1 051 680	1 075 614	1 061 873	1 033 430
кредити, що надані органам державної влади	2 755	2 740	2 770	2 772	2 730	2 758	2 741	2 827	3 173	3 739	4 068	4 724
кредити, що надані суб'єктам господарювання	904 750	880 294	894 924	888 325	888 925	883 869	865 420	864 312	841 290	860 141	845 637	821 936
кредити, що надані фізичним особам	198 441	197 987	201 834	199 788	203 185	203 041	204 161	208 054	207 197	211 707	212 133	206 737
кредити, надані небанківським фінансовим установам	8	25	67	42	40	40	17	56	20	27	35	33
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	487 118	475 206	470 490	453 224	459 627	438 715	440 450	437 303	460 764	469 807	462 932	539 466
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	559 227	547 731	552 805	543 338	546 042	539 967	527 182	524 335	506 844	515 335	505 327	492 229
Пасиви	1 359 998	1 354 702	1 341 271	1 341 048	1 340 272	1 357 333	1 371 602	1 379 968	1 373 584	1 397 380	1 404 000	1 493 298
Капітал	162 491	169 238	171 338	159 349	160 501	166 544	173 205	181 058	186 051	188 764	197 362	199 921
з нього: статутний капітал	465 917	469 217	469 365	469 786	469 638	469 672	469 972	470 031	470 387	470 387	470 496	470 712
Зобов'язання банків	1 197 507	1 185 464	1 169 933	1 181 699	1 179 771	1 190 789	1 198 397	1 198 909	1 187 533	1 208 616	1 206 638	1 293 377
<i>Зобов'язання банків в іноземній валюті</i>	582 702	567 331	556 729	539 496	543 539	548 574	565 450	563 394	540 117	560 815	548 685	568 621
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	43 943	36 167	36 091	35 460	37 635	38 010	33 408	32 294	30 867	24 574	23 747	23 912
Кошти суб'єктів господарювання	398 498	396 708	390 778	393 353	399 541	403 637	441 265	426 881	430 252	438 667	428 197	498 157
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	510 991	511 804	515 925	518 952	514 470	527 739	515 521	524 850	517 434	536 083	544 661	552 115
Кошти небанківських фінансових установ	24 951	25 310	24 257	22 271	22 809	24 151	23 078	23 067	24 014	25 384	26 121	26 885
<i>Довідково:</i>												
Рентабельність активів, %	4,79	3,84	3,81	4,02	4,17	4,60	4,66	4,91	4,75	4,59	4,72	4,26
Рентабельність капіталу, %	41,03	32,13	31,29	32,93	34,28	37,86	38,21	39,94	38,32	36,66	37,37	33,45

Основні показники діяльності банків України протягом 2020 року

Назва показника	(млн грн)											
	01.02.2020	01.03.2020	01.04.2020 (A4)	01.05.2020	01.06.2020	01.07.2020 (A4)	01.08.2020	01.09.2020#	01.10.2020 (A4)	01.11.2020	01.12.2020	01.01.2021 (A4) #
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кількість діючих банків	75	75	75	75	75	75	75	74	74	74	74	73
з них: з іноземним капіталом	35	35	34	34	34	34	34	33	33	33	33	33
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	23	23	23	23	23	23	23	21	22	22	23	23
АКТИВИ												
Активи	1 532 671	1 536 086	1 564 275	1 556 838	1 590 693	1 589 647	1 644 577	1 651 568	1 707 732	1 739 726	1 754 736	1 822 841
Активи в іноземній валюті	523 251	512 811	584 735	547 578	547 061	550 782	592 959	585 081	605 290	604 574	603 712	585 493
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	2 033 103	2 032 304	2 095 334	2 078 036	2 114 195	2 090 283	2 156 158	2 162 510	2 172 012	2 166 526	2 158 935	2 205 915
з них: нерезидентні	263 229	285 143	306 893	286 770	293 498	269 579	300 982	293 263	309 982	302 277	272 671	241 693
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті	761 166	747 079	855 372	807 823	808 482	786 799	839 503	830 392	817 898	797 108	774 099	745 787
Готівкові кошти	49 538	49 860	63 764	60 666	60 671	61 557	60 883	63 492	64 544	61 075	66 251	73 174
Банківські метали	387	367	310	351	426	412	463	583	628	503	511	572
Кошти в Національному банку України	83 637	56 800	59 231	59 875	49 277	47 727	51 445	54 872	53 259	55 557	51 689	37 615
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	153 566	169 185	192 140	175 735	182 461	181 084	202 408	197 927	207 654	212 748	207 895	176 041
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	41 061	44 086	40 147	38 006	37 884	36 637	44 770	46 702	50 120	48 518	48 506	50 376
Кредити надані клієнтам	1 038 136	1 032 703	1 108 052	1 072 662	1 062 428	1 038 212	1 061 131	1 062 756	1 027 681	996 236	980 499	960 597
кредити, що надані органам державної влади	4 526	4 436	4 367	4 466	4 662	5 037	5 291	5 517	6 082	6 208	6 560	11 641
кредити, що надані суб'єктам господарювання	822 237	816 528	885 238	857 095	846 650	820 902	840 496	839 858	806 104	786 679	770 164	749 335
кредити, що надані фізичним особам	211 317	211 688	218 411	211 049	211 064	212 250	215 293	217 351	215 467	203 304	203 757	199 561
кредити, надані небанківським фінансовим установам	56	51	36	53	52	23	51	30	27	44	19	60
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	557 697	568 933	524 111	562 073	605 933	610 563	620 969	620 328	655 152	674 384	686 262	791 373
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	504 557	500 389	535 647	525 597	527 996	505 323	516 397	515 841	469 089	431 686	409 260	388 477
Пасиви	1 532 671	1 536 086	1 564 275	1 556 838	1 590 693	1 589 647	1 644 577	1 651 568	1 707 732	1 739 726	1 754 736	1 822 841
Капітал	208 533	217 153	205 817	214 864	200 671	196 863	199 015	201 854	208 110	210 451	212 577	209 460
з нього: статутний капітал	470 696	470 696	470 733	473 273	473 401	473 474	473 351	473 475	480 401	480 460	480 613	479 932
Зобов'язання банків	1 324 139	1 318 933	1 358 458	1 341 974	1 390 022	1 392 783	1 445 562	1 449 714	1 499 622	1 529 275	1 542 160	1 613 381
Зобов'язання банків в іноземній валюті	601 778	586 273	650 604	611 060	614 403	619 171	651 720	639 707	662 492	662 903	659 515	648 020
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	22 690	21 150	23 272	22 312	23 255	22 697	25 095	24 158	25 107	23 176	23 865	24 235
Кошти суб'єктів господарювання	521 867	522 796	516 145	510 075	523 483	532 883	560 381	563 040	592 459	605 210	605 206	646 491
Кошти фізичних осіб (з ошадними (депозитними) сертифікатами)	570 859	579 769	610 451	615 569	619 115	625 979	641 165	636 811	649 223	658 008	663 664	681 892
Кошти небанківських фінансових установ	28 814	29 245	28 209	27 320	28 336	30 684	31 380	31 550	33 630	33 512	34 100	34 704
Довідково:												
Рентабельність активів, %	5,23	6,25	4,21	4,91	4,49	3,06	3,11	3,11	3,16	2,99	2,93	2,44
Рентабельність капіталу, %	38,65	45,63	30,75	36,04	33,19	22,91	23,59	23,82	24,40	23,22	22,92	19,22

Основні показники діяльності банків України протягом 2021 року

(млн грн)

Назва показника	01.02.2021	01.03.2021	01.04.2021 (A4)	01.05.2021	01.06.2021	01.07.2021 (A4)	01.08.2021	01.09.2021#	01.10.2021 (A4)	01.11.2021	01.12.2021	01.01.2022 (A4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кількість діючих банків	73	73	73	73	73	73	72	71	71	71	71	71
з них: з іноземним капіталом	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23
АКТИВИ												
Активи	1 819 530	1 826 709	1 835 527	1 862 829	1 882 226	1 892 468	1 909 827	1 900 358	1 931 916	1 948 411	1 979 298	2 053 232
Активи в іноземній валюті	583 049	577 673	584 773	592 260	594 094	585 700	585 425	590 989	590 787	577 776	593 893	583 133
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	2 206 650	2 210 172	2 214 100	2 242 972	2 248 651	2 249 301	2 259 392	2 246 962	2 261 692	2 275 587	2 290 307	2 358 324
з них: нерезиденти	253 323	247 955	248 601	260 286	265 239	267 966	280 871	274 544	264 428	254 000	263 086	234 983
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті	743 165	733 877	740 056	747 659	736 332	719 105	713 984	718 056	702 478	686 919	691 452	678 862
Готівкові кошти	65 786	68 023	70 082	72 795	71 803	71 783	71 115	75 853	74 268	67 349	75 169	75 375
Банківські метали	508	565	511	451	563	438	466	479	395	366	505	384
Кошти в Національному банку України	57 390	60 640	54 962	47 275	68 294	59 956	53 885	60 538	52 103	58 809	55 424	34 973
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	183 785	177 578	183 074	192 219	199 801	199 915	215 413	208 996	203 285	190 364	193 539	172 868
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	53 699	56 296	54 419	51 870	59 408	60 472	59 485	61 707	61 300	57 881	63 757	60 096
Кредити надані клієнтам	966 823	967 095	967 664	986 111	987 877	996 482	997 937	1 029 264	1 035 359	1 050 928	1 067 765	1 065 347
кредити, що надані органам державної влади	11 367	11 067	11 156	10 830	10 737	11 131	11 348	16 485	20 109	22 410	24 999	26 973
кредити, що надані суб'єктам господарювання	754 488	754 050	750 736	767 053	763 428	767 358	764 824	785 756	785 030	796 063	803 069	795 513
кредити, що надані фізичним особам	200 944	201 948	205 739	208 115	213 635	217 907	221 630	226 922	230 109	232 325	239 576	242 633
кредити, надані небанківським фінансовим установам	24	30	33	113	76	86	133	102	112	130	120	228
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	759 668	758 719	768 923	772 799	742 998	742 320	738 997	688 512	717 894	725 540	712 978	829 887
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	392 722	389 082	383 955	385 877	372 044	362 576	352 798	349 537	332 819	330 081	313 974	308 349
Пасиви	1 819 530	1 826 709	1 835 527	1 862 829	1 882 226	1 892 468	1 909 827	1 900 358	1 931 916	1 948 411	1 979 298	2 053 232
Капітал	213 853	213 641	216 715	203 096	205 561	208 924	217 966	223 314	230 542	236 767	244 081	255 514
з нього: статутний капітал	479 932	479 969	479 988	481 226	481 261	481 448	481 241	480 954	481 975	481 437	481 537	481 535
Зобов'язання банків	1 605 678	1 613 068	1 618 812	1 659 733	1 676 665	1 683 544	1 691 861	1 677 044	1 701 374	1 711 644	1 735 217	1 797 718
Зобов'язання банків в іноземній валюті	647 560	642 146	646 330	648 961	646 478	642 288	637 365	630 186	625 322	620 333	631 292	613 334
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	23 247	23 272	23 661	22 211	24 116	25 799	25 631	25 352	23 636	23 046	26 164	24 948
Кошти суб'єктів господарювання	636 921	629 450	645 858	652 123	663 388	664 403	679 158	665 829	688 274	693 316	705 421	758 434
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	682 637	690 372	687 948	700 149	691 407	700 425	693 458	686 912	688 453	689 636	699 752	726 898
Кошти небанківських фінансових установ	34 392	35 563	36 690	35 261	35 185	37 995	37 404	39 144	40 871	40 750	40 987	41 410
Довідково:												
Рентабельність активів, %	2,67	2,14	2,40	2,87	3,11	3,26	3,67	3,67	3,67	3,74	3,81	4,09
Рентабельність капіталу, %	22,96	18,31	20,48	24,75	27,12	28,60	32,34	32,26	32,08	32,47	32,90	35,08

Додаток Д

Основні показники діяльності банків України протягом 2022 року

Назва показника	(млн грн)											
	01.02.2022	01.03.2022	01.04.2022 (A4)	01.05.2022	01.06.2022	01.07.2022 (A4)#	01.08.2022	01.09.2022#	01.10.2022 (A4)#	01.11.2022	01.12.2022	01.01.2023 (A4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кількість діючих банків	71	69	69	69	69	68	68	67	67	67	67	67
з них: з іноземним капіталом	33	31	31	31	31	31	30	30	30	30	29	29
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	23	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
АКТИВИ												
Активи	2 032 019	1 993 071	1 970 145	1 998 811	1 997 646	2 042 918	2 189 707	2 157 423	2 167 555	2 227 207	2 243 915	2 351 678
Активи в іноземній валюті	609 298	590 575	554 369	550 187	544 819	574 955	713 995	682 823	695 425	720 491	718 523	731 006
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	2 343 615	2 261 404	2 253 425	2 292 749	2 298 409	2 355 761	2 534 587	2 517 767	2 535 267	2 601 295	2 625 325	2 716 794
з них: нерезиденти	249 544	237 697	217 554	230 575	237 089	289 837	368 853	348 706	357 839	395 208	389 125	416 904
Засальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті	710 556	650 493	618 039	618 210	614 687	647 577	809 176	781 874	797 960	824 747	825 575	819 633
Готівкові кошти	75 710	65 005	82 720	69 417	68 646	63 343	64 087	66 230	86 704	73 384	76 725	74 760
Банківські метали	328	337	255	209	173	166	191	145	133	138	144	156
Кошти в Національному банку України	65 306	120 999	48 861	55 901	57 895	55 726	44 687	66 669	63 497	67 006	72 246	82 485
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	171 661	187 564	176 180	189 027	183 754	229 720	286 616	271 206	270 613	310 106	298 074	315 085
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	65 607	42 804	22 797	24 291	29 413	34 618	48 553	43 815	49 642	48 895	46 657	51 010
Кредити надані клієнтам	1 092 983	1 074 062	1 070 449	1 068 305	1 077 083	1 055 583	1 120 407	1 110 346	1 094 485	1 081 057	1 075 343	1 036 213
кредити, що надані органам державної влади	27 381	27 141	26 927	26 873	26 774	26 273	28 570	28 243	27 107	26 389	26 005	24 809
кредити, що надані суб'єктам господарювання	815 043	791 160	793 002	794 327	806 058	793 598	854 456	847 838	836 452	827 462	823 514	801 413
кредити, що надані фізичним особам	250 405	255 579	250 416	247 010	244 157	235 659	237 299	234 182	230 848	227 142	225 746	209 943
кредити, надані небанківським фінансовим установам	154	182	103	95	94	52	82	83	79	64	78	48
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	752 334	654 119	740 294	766 778	762 417	767 898	810 606	806 640	842 072	901 330	929 640	1 022 658
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	314 752	271 644	287 121	297 610	304 111	316 915	349 312	364 694	371 921	378 583	385 942	369 936
Пасиви	2 032 019	1 993 077	1 970 145	1 998 811	1 997 646	2 042 918	2 189 707	2 157 423	2 167 555	2 227 207	2 243 915	2 351 678
Капітал	259 293	246 434	208 105	200 365	206 786	230 746	239 105	243 599	211 554	216 570	218 910	215 840
з нього: статутний капітал	481 535	406 551	407 046	407 185	407 185	406 441	406 441	406 196	406 196	406 656	407 022	407 021
Зобов'язання банків	1 772 726	1 746 642	1 762 041	1 798 446	1 790 859	1 812 172	1 950 601	1 913 824	1 956 001	2 010 637	2 025 006	2 135 838
Зобов'язання банків в іноземній валюті	646 940	616 735	582 237	580 085	585 327	617 869	778 850	738 588	747 494	783 651	783 823	799 056
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	25 670	12 449	9 615	8 962	8 298	5 947	7 813	8 119	7 331	7 038	6 515	6 457
Кошти суб'єктів господарювання	747 762	695 653	677 101	713 539	718 442	723 597	765 726	769 503	791 315	826 761	838 362	889 526
Кошти фізичних осіб (з ошадними (депозитними) сертифікатами)	713 542	705 295	767 878	772 656	767 346	786 554	847 323	852 109	861 163	869 915	889 485	933 240
Кошти небанківських фінансових установ	40 020	38 547	35 926	36 813	38 817	39 736	43 304	46 064	46 256	47 211	51 645	53 188
Довідково:												
Рентабельність активів, %	4,20	2,93	-0,03	-1,11	-0,16	-0,46	0,29	0,62	0,48	0,64	1,02	1,04
Рентабельність капіталу, %	33,31	23,31	-0,25	-9,47	-1,37	-4,09	2,54	5,50	4,28	5,77	9,33	9,68

Основні показники діяльності банків України протягом 2023 року

Назва показника	(млн грн)											
	01.02.2023	01.03.2023*	01.04.2023 (A4)	01.05.2023	01.06.2023	01.07.2023 (A4)	01.08.2023	01.09.2023	01.10.2023 (A4) [†]	01.11.2023	01.12.2023	01.01.2024 (A4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Кількість діючих банків	67	65	65	65	65	65	64	64	63	63	63	63
з них: з іноземним капіталом	29	28	28	28	28	28	27	27	27	27	27	27
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	22	21	20	20	20	20	19	19	19	19	19	19
АКТИВИ												
Активи	2 367 835	2 403 035	2 427 669	2 492 315	2 494 853	2 562 123	2 620 291	2 621 025	2 647 624	2 679 459	2 748 813	2 944 852
Активи в іноземній валюті	769 622	777 102	784 157	783 562	770 669	779 998	778 319	776 692	764 883	786 029	787 156	830 820
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	2 735 052	2 769 555	2 794 495	2 857 157	2 859 387	2 924 954	2 982 223	2 983 337	3 005 073	3 034 778	3 107 767	3 310 423
з них: нерезиденти	434 868	465 772	476 454	478 547	468 588	484 940	490 933	502 413	493 920	509 771	503 868	534 751
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті	858 280	865 010	871 450	869 550	856 072	865 291	864 232	862 888	850 191	871 000	873 816	922 558
Готівкові кошти	85 769	82 749	74 718	71 968	74 903	78 152	76 378	72 688	68 804	73 802	78 146	79 218
Банківські метали	144	203	180	144	156	139	148	190	144	152	174	120
Кошти в Національному банку України	135 260	174 342	196 000	187 224	202 170	198 618	221 443	197 287	201 934	204 096	205 445	213 489
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	327 425	337 762	342 477	340 384	327 672	342 701	340 711	338 811	320 795	325 116	309 127	348 166
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	68 747	69 435	69 926	68 745	64 750	61 560	60 701	62 697	65 620	72 618	72 760	57 439
Кредити надані клієнтам	1 028 852	1 013 843	1 001 784	992 185	983 181	983 259	987 685	997 379	1 001 014	1 004 990	1 021 786	1 024 647
кредити, що надані органам державної влади	24 244	23 475	22 677	22 003	21 228	20 825	20 389	20 235	19 670	18 983	18 173	18 349
кредити, що надані суб'єктам господарювання	794 181	784 503	772 714	764 194	753 590	753 942	756 708	761 571	765 748	766 251	777 047	783 658
кредити, що надані фізичним особам	210 408	205 837	206 342	205 924	208 337	208 379	210 537	215 551	215 545	219 716	226 565	222 590
кредити, надані небанківським фінансовим установам	19	28	52	64	26	113	50	21	50	40	2	49
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	962 064	969 708	993 565	1 071 604	1 086 997	1 150 726	1 185 025	1 206 226	1 235 776	1 249 334	1 312 769	1 466 304
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	371 653	370 845	371 126	369 008	368 650	366 842	365 936	366 821	362 150	359 934	363 545	370 468
Пасиви	2 367 835	2 403 035	2 427 669	2 492 315	2 494 853	2 562 123	2 620 291	2 621 025	2 647 624	2 679 459	2 748 813	2 944 852
Капітал	232 139	236 623	249 612	238 091	251 046	267 687	283 366	297 007	310 824	325 643	337 407	296 151
з нього: статутний капітал	407 021	405 108	405 108	403 358	403 358	403 358	404 920	404 920	404 719	404 731	404 731	404 731
Зобов'язання банків	2 135 696	2 166 412	2 178 057	2 254 224	2 243 806	2 294 437	2 336 926	2 324 018	2 336 800	2 353 816	2 411 406	2 648 701
Зобов'язання банків в іноземній валюті	828 414	833 707	835 477	839 095	830 679	837 184	834 032	821 002	802 761	815 747	815 303	867 623
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	6 327	6 571	6 811	8 600	6 814	7 021	6 964	6 691	6 197	5 762	6 931	6 763
Кошти суб'єктів господарювання	913 321	935 459	978 917	1 019 522	1 056 623	1 084 788	1 123 389	1 112 592	1 101 005	1 115 385	1 142 474	1 260 156
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	929 058	940 751	944 563	947 516	946 167	969 090	972 429	982 167	1 004 166	1 009 560	1 034 224	1 083 758
Кошти небанківських фінансових установ	52 426	53 949	46 244	48 069	48 500	50 782	52 176	52 018	53 681	52 527	53 438	61 741
Довідково:												
Рентабельність активів, %	7,47	5,43	5,76	5,49	5,31	5,54	5,79	5,75	5,86	5,85	5,62	3,25
Рентабельність капіталу, %	78,72	56,23	58,77	55,85	54,04	56,01	57,87	56,62	56,85	55,83	52,77	30,40

Основні показники діяльності банків України протягом 2024 року

Назва показника	(млн грн)			
	01.02.2024	01.03.2024	01.04.2024 (A4)	01.05.2024
1	2	3	4	5
Кількість діючих банків	63	63	63	63
з них: з іноземним капіталом	26	26	26	26
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	19	19	19	19
АКТИВИ				
Активи	2 902 123	2 918 498	2 985 873	3 016 226
<i>Активи в іноземній валюті</i>	<i>832 906</i>	<i>830 169</i>	<i>833 870</i>	<i>872 177</i>
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	3 264 847	3 282 379	3 349 380	3 379 196
<i>з них: нерезидентні</i>	<i>529 682</i>	<i>537 832</i>	<i>565 659</i>	<i>582 711</i>
<i>Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями) в іноземній валюті</i>	<i>922 668</i>	<i>921 970</i>	<i>946 307</i>	<i>965 187</i>
Готівкові кошти	95 072	86 492	83 402	87 835
Банківські метали	140	183	133	158
Кошти в Національному банку України	226 806	223 729	227 738	282 812
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	332 096	336 473	359 361	364 083
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	74 586	75 657	75 113	82 139
Кредити надані клієнтам	1 020 090	1 022 565	1 041 030	1 051 758
кредити, що надані органам державної влади	17 708	17 225	16 998	16 436
кредити, що надані суб'єктам господарювання	774 360	774 395	787 522	793 456
кредити, що надані фізичним особам	227 997	230 912	236 439	241 813
кредити, надані небанківським фінансовим установам	25	33	71	53
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	1 409 261	1 411 513	1 427 987	1 399 266
Резерви за активними операціями банків (з урахуванням резервів за операціями, які обліковуються на позабалансових рахунках)	367 334	368 575	368 189	367 750
Пасиви	2 902 123	2 918 498	2 985 873	3 016 226
Капітал	313 659	320 284	339 631	319 601
<i>з нього: статутний капітал</i>	<i>404 751</i>	<i>404 751</i>	<i>404 751</i>	<i>405 378</i>
Зобов'язання банків	2 588 463	2 598 215	2 646 242	2 696 625
<i>Зобов'язання банків в іноземній валюті</i>	<i>863 387</i>	<i>867 269</i>	<i>893 514</i>	<i>914 782</i>
Строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків	7 045	6 087	5 429	6 658
Кошти суб'єктів господарювання	1 243 306	1 259 628	1 296 561	1 328 148
Кошти фізичних осіб (з ощадними (депозитними) сертифікатами)	1 055 331	1 071 374	1 084 720	1 101 471
Кошти небанківських фінансових установ	55 907	57 091	59 316	55 912
<i>Довідково:</i>				
Рентабельність активів, %	6,88	5,33	5,53	5,30
Рентабельність капіталу, %	65,97	49,97	51,08	48,76